

MINISTERIET FOR
BØRN, UNDERVISNING
OG LIGESTILLING

Øget samspil mellem skole og fritidsliv

- Anbefalinger fra udvalget om øget samspil
mellem skole og fritidsliv

Udvalg om øget samspil mellem skole og fritidsliv:

Skole og Forældre

Kommunernes Landsforening (KL)

Børne- og Kulturchefforeningen (BKF)

Danske Skoleelever

Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbund (BUPL)

Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbunds Lederforening

Danmarks Lærerforening (DLF)

Skolelederforeningen

Forening af børne- og ungekulturkonsulenter (FABUK)

Ungdomsskoleforeningen

Ungdomsringen

FOA

Kulturministeriet

Danmarks Idrætsforbund (DIF)

DGI

Dansk Skoleidræt

Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF)

Danske Musik- og KulturskoleLedere (DMKL)

Dansk Musikskolesammenslutning (DAMUSA)

Forældrenes Landsforening (FOLA)

Kompetencecenter for børn, unge og billedkunst

Nationalt Netværk af Skoletjenester

Dansk Folkeoplysnings Samråd (DFS)

Organisationen Danske Museer (ODM)

Deutscher Schul- und Sprachverein für Nordschleswig

Efterskoleforeningen

Foreningen af Kristne Friskoler

Dansk Friskoleforening

Danmarks Privatskoleforening

Foreningen for Katolske Friskoler

Foreningen af Frie Fagskoler

Frie Skolers Lærerforening (FSL)

Afdelingschef Arne Eggert var formand for udvalget, Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling.

Øget samspil mellem skole og fritidsliv

– Anbefalinger fra udvalget om øget samspil mellem skole og fritidsliv.

Fotos: Foto: Ulrik Jantzen/ Das Büro

Grafisk tilrettelæggelse: Presse- og kommunikationssekretariatet,
Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling

ISBN: 978-87-603-3108-4

© Udgivet af Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling, september 2016

Indhold

Introduktion	4
Begrebsafklaring	7
Resumé	10
Det gode børne- og ungeliv som det fælles udgangspunkt	12
Motivation og forpligtelse til at sikre samspil	14
Mange gode effekter af et samspil mellem skole og fritidsliv	17
Dannelse og alsidig udvikling	17
En fælles vision og klare rammer	22
Rammer og organisering af samarbejdet	22
Kommunen som igangsætter, retningsgiver og facilitator	25
Inddragelse af skoler og eksterne aktører	27
Hvor kommer ressourcerne fra?	28
Ledelse er en katalysator for et øget samarbejde	30
Ledelser, der bakker op, sætter mål og samarbejder	30
Ledelsesansvar ifølge loven	31
Ledelse i og af skolen	32
Samspil baseret på et ligeværdigt samarbejde	35
Forskellige forudsætninger for samarbejdet	35
Klare formål, forventningsafstemning og rolleafklaring	39
Mange fagligheder – ét fælles sprog	40
Anbefalinger	42
1. Skab en fælles vision	42
2. Fokuser på organisering og forankring	43
3. Øget videndeling og fokus på formidling	45
4. Skab samarbejde, der skaber samspil	46
6. Litteraturliste	50
Bilag 1: Kommissorium for udvalget om øget samspil mellem skole og fritidsliv	53

Introduktion

Alle børn og unge skal trives og blive så dygtige, som de kan. De skal opleve at være kompetente, at have medbestemmelse, at være en del af et fællesskab – og herved at have et godt børneliv. Gennem deres barndom og ungdom skal alle børn og unge forberedes bedst muligt på det liv, der venter som voksen. De skal tilegne sig kompetencer og færdigheder, der forbereder dem på deres videre færd i uddannelsessystemet, og som giver dem lyst til at lære mere. De skal lære at begå sig i forskellige sociale sammenhænge og forstå dansk kultur og historie. Børnene skal også lære, hvad det vil sige at leve i et samfund med frihed og folkestyre – at blive selvstændige individer, der kan deltage og tage medansvar for vores demokratiske samfund. Dette er folkeskolens formål.

Med folkeskolereformen blev der sat tydeligt fokus på, at folkeskolen skal orientere sig mod omverdenen. Med indførelse af den åbne skole blev folkeskolerne forpligtede til at inddrage det lokale idræts-, kultur- og foreningsliv og fritids- og klubtilbud i skoledagen. Denne nye mulighed for øget samspil mellem skole og fritid skal bidrage til, at opfyldelsen af folkeskolens formålsparagraf bliver realiseret. Den kontakt, som skolen kan skabe til det omgivende samfund, bidrager til den lokale sammenhængskraft, men forståelsen for foreningslivet og den danske tradition for deltagelse og engagement bidrager ydermere til, at alle børn og unge kan se sig selv som en del af fællesskabet. Bruges samspillet mellem skole og fritid rigtigt, kan det altså være demokratisk og fagligt dannende.

Folkeskolens formelle forpligtelse til at åbne sig er kun det ene ben i samspillet mellem skole og fritid. Alle aktører omkring børnene skal sammen bidrage til at give alle børn en god start og en solid almen dannelse. Skolen er naturligvis fundamentet for dette, men fritidstilbuddene, fritidslivet, foreningerne og de lokale institutioner er også helt centrale aktører. Uden dette andet ben kan vi ikke indfri det potentiale, som samarbejdet mellem skole og fritid indbefatter. Arbejder disse aktører sammen, har de en styrke til at fremme børns og unges faglige, sociale og personlige udvikling – og nogle gange netop nå de børn og unge, som det formelle system måske ikke formår at nå.

Samarbejdet mellem folkeskolen og det omgivende samfund er et af de elementer, som ifølge regeringen kræver ekstra opmærksomhed for at sikre, at folkeskolereformens intentioner føres ud i livet. Af denne grund fremsatte regeringen i regeringsgrundlaget "Sammen for fremtiden" (2015) et ønske om at undersøge og understøtte "samspillet mellem skole og fritidsliv. [...] *Herudover er et tæt samspil mellem folkeskole og det lokale foreningsliv vigtigt. Dette samspil skal derfor understøttes til gavn for børnene og de lokale foreninger*".

Dette samspil kan kun ske gennem interaktion og vekselvirkning mellem forskellige aktører i børnenes liv, der sammen skaber en helhed, som de ikke kan opnå hver for sig. Derfor kræver arbejdet med at udløse samspillet potentialer, at aktørerne sammen sætter retning og forpligter sig selv og hinanden.

Ministeren for Børn, Undervisning og Ligestilling, Ellen Trane Nørby, nedsatte derfor i marts 2016 et bredt udvalg, der fik til opgave at bidrage til et overblik over det eksisterende samarbejde mellem skole og fritidsliv og komme med anbefalinger til, hvordan samspil mellem skole og fritidsliv kunne understøttes i endnu højere grad.

Udvalgets opgaver

Af kommissoriet for udvalget om øget samspil mellem skole og fritidsliv fremgår det, at udvalget skal komme med konkrete forslag til, hvordan skoler, fritidsliv og kommuner i højere grad kan forbedre samspil mellem skole og fritidstilbud. Konkret skal udvalget:

- Kortlægge status på samspillet mellem skole og fritidstilbud, herunder indsamle og videreformidle forskellige modeller for dels samspil mellem skole og fritidstilbud uden for skoledagen og samarbejde mellem skole og fritidsliv i den åbne skole.
- Kortlægge udfordringer og eventuelle barrierer for øget samspil og synergi på området.
- Udarbejde konkrete anbefalinger til initiativer rettet mod henholdsvis lærere, pædagoger og andet pædagogisk personale i skole og fritidstilbud, skoleledelse og skolebestyrelsen, kommuner, stat og eksterne aktører.
- Bidrage til at kvalificere centrale aktørers indsatser og formidling på området.

Det fremgår af kommissoriet, at udvalgets anbefalinger skal kunne realiseres inden for de overordnede gældende økonomiske rammer og de overordnede lovgivningsmæssige rammer.

Det fremgår ligeledes af kommissoriet, at samspil mellem skole og fritidsliv overordnet skal omfatte to forskellige organiseringsformer og formål:

- *Samspillet i den åbne skole mellem skole og fritidsliv.* Samarbejdsaktiviteter i skoletiden som led i den åbne skole, der er en integreret del af den længere og mere varierede skoledag og derfor har til formål at understøtte folkeskolelovens formålsparagraf og Fælles Mål.
- *Samspillet mellem skole og fritidstilbud uden for skoletiden.* Aktiviteter og tilbud uden for skoletiden, der både dækker over samspil og gensidig påvirkning mellem skole og fritidsliv og samspillet mellem fritidstilbuddene som selvstændige aktører. Dette samarbejde skal understøtte en sammenhængende hverdag for børnene og styrke fritidslivet og de lokale foreninger.

Denne publikation er udvalgets afrapportering, herunder udvalgets konkrete anbefalinger til, hvordan de forskellige aktører i samarbejdet mellem skole og fritidsliv kan understøtte samspillet. Afrapporteringen er struktureret i følgende afsnit, som alle trækker på eksisterende lovgivning, relevante undersøgelser mv. samt diskussioner i udvalget:

■ **Det gode børne- og ungeliv som det fælles udgangspunkt**

I dette afsnit redegøres indledende for formålet med samspillet mellem skole og fritid – nemlig det gode børne- og ungeliv. Herefter skitseres forskellige aktørers motivation og forpligtigelse til at indgå i samarbejdet mellem skole og fritid. Endelig kortlægger udvalget overordnet effekten af de forskellige aktiviteter i samspillet mellem skole og fritid, herunder i forhold til sammenhæng mellem teori og praksis, kunst og kultur, for eksempel musikalske, kulturelle og æstetiske oplevelser, og samarbejdet mellem skole og fritidsklubber.

■ **En fælles vision og klare rammer**

I afsnittet redegøres for betydningen af, at samarbejdet mellem skole og fritid understøttes af klare rammer og en fælles vision for arbejdet. Indledende afdækkes rammerne og organiseringen af samarbejdet, herunder arbejdet med central og decentral koordinering. Endvidere er der fokus på kommunen som retningsgiver og facilitator i dette arbejde, og afsluttende følger en beskrivelse af udfordringer.

■ **Ledelse er en katalysator for et øget samarbejde**

Afsnittet om ledelse indledes med en tydeliggørelse af ledelsesansvaret ifølge loven. Herefter understreges ledelsens betydning i forhold til at sætte retning og prioritere, og endelig fremhæves skoleledelsesopgaver og betydning i forhold til samspillet mellem skole og fritidsliv.

■ **Samspil baseret på et ligeværdigt samarbejde**

I dette afsnit behandler udvalget, hvordan der i praksis skabes et godt samarbejde om samspillet mellem skole og fritid. Herefter fremhæves det, at der er store forskelle på forudsætninger i dette samarbejde. Der er dog en række fællesnævner for et godt samarbejde; nemlig klart formål, forventningsafstemning og klar rollefordeling. Endelig fremhæves det også i dette afsnit, at der er mange fagligheder til stede, hvilket forudsætter et fælles sprog.

■ **Anbefalinger**

Udvalgets anbefalinger retter sig mod stat, kommuner, skoleledelser (inklusive skolebestyrelser), lærere, pædagoger og andet pædagogisk personale, fritidstilbud og kultur- og foreningsliv. Anbefalingerne retter sig primært mod, hvordan man kan skabe en fælles vision, skabe et tydeligere fokus på organisering og forankring, hvordan man øger viden og videndeling og skaber ejerskab til og motivation for arbejdet med samspillet mellem skole og fritid. Endvidere har anbefalingerne også fokus på, at samarbejdet om samspillet mellem skole og fritid skal ske på alle niveauer.

Udvalgets anbefalinger er udarbejdet på baggrund af eksisterende viden og forskning samt udvalgets erfaringer fra og undersøgelser af praksis. Dette grundlag præsenteres løbende. Udvalget er gennem drøftelser af status, muligheder og udfordringer ved samspil mellem skole og fritidsliv nået frem til publikationens anbefalinger.

Udvalgets overvejelser og prioriteringer

Udvalget har prioriteret, at dets anbefalinger er knyttet til de forskellige aktører, der har en central rolle i samspillet, og som er afgørende for at sikre, at samspillet indfrier det store potentiale, der er, for at sikre en varieret og meningsfyldt hverdag for alle børn og unge, som understøtter deres sociale, personlige og faglige udvikling. Der er tale om en mangfoldighed af aktører, der arbejder inden for forskellige rammer, for eksempel i forhold til lovgivningsmæssige krav. Denne mangfoldighed er dog forsøgt samlet i følgende grupperinger: stat, kommuner, skoleledelser (inklusive skolebestyrelser), lærere, pædagoger og andet pædagogisk personale, kommunale fritidstilbud inden for kulturområdet og klub/ungdomsskoleområdet samt det øvrige kultur- og foreningsliv. Målgruppespecifikke anbefalinger er centrale for at sikre, at anbefalingerne bliver meningsgivende og handlingsanvisende for de enkelte aktører.

Det har været centralt for udvalget at samle eksempler og viden, der kan inspirere og understøtte det videre arbejde i landets kommuner, skoler, fritidstilbud på ungdomsskoleområdet og fritidstilbud inden for kultur- og foreningslivet. Eksemplerne er udvalgt med afsæt i følgende kriterier: relateret til forskning på området, bredt landsdækkende repræsentative, differentierede samarbejdspartnere og understøtter alle elevers læring og trivsel.

Udvalget håber, at anbefalingerne kan støtte det videre arbejde for alle nævnte aktører, men er naturligvis meget optaget af, hvorledes anbefalingerne kan understøtte det lokale arbejde med at finde, tilpasse eller finpudse de løsninger, der giver et godt samspil i den enkelte kommune og mellem den enkelte skole og de mange aktører i fritidslivet.

Begrebsafklaring

Temaet for denne publikation om samspillet mellem skole og fritidsliv er bredt og omfatter derfor en vifte af aktører og tilgange. Det er derfor væsentligt at foretage en indledende afklaring af, hvad der lægges i publikationens forskellige begreber.

■ Fritidsliv

Fritidsliv rummer de aktiviteter og den mangfoldighed af aktører, der har med børnene at gøre i deres fritid uden for skolen. I denne rapport vil fritidslivets aktører som udgangspunkt være de, der nævnes i folkeskolelovens § 3, stk. 4 og 5, og omfatter derfor kulturinstitutioner, kultur-, folkeoplysnings-, idræts- og foreningsliv til kunst- og kulturskoler, fritids- og klubtilbud og kommunale eller kommunalt støttede musikskoler og ungdomsskoler.

■ Skole

Skoler refererer til folkeskoler. Øvrige undervisningstilbud som for eksempel tilbydes af musik- og ungdomsskoler omtales ved deres fulde navn.

■ Ledelse

I denne publikation dækker ledelse over alle ledere, der er involveret i at skabe rammer for samspillet mellem skole og fritidsliv. Der er således tale om et fælles ledelsesmæssigt ansvar på tværs af skole og fritidsliv. Den ledelsesmæssige opgave er også bredt forstået. Det kan således være en konkret funktion i en styringskæde, det kan være faglig ledelse af medarbejderne, og det kan være ledelse i en mere relationel og horisontal forståelse. Det indeholder både de pædagogiske, administrative og strategiske ledelsesopgaver. Ledelse refererer hermed til varetagelse af ledelsesopgaver og ikke til en fast størrelse – som for eksempel en enhed eller én konkret person. Det kan for eksempel være en funktion, der varetages af en koordinator, eller ledelse i form af retningsgivende påvirkning, der sker i kraft af udarbejdede politikker og retningslinjer fra kommunalbestyrelsen eller organisations egen bestyrelse. De eksterne aktører er organiseret særdeles forskelligt, så ledelse kan i praksis være både håndboldforeningens formand, en frivillig eller direktøren for et museum.

■ Skoleledelse

Skolens ledelse består af *skolebestyrelsen*, hvis kompetencer fremgår af folkeskolelovens § 44, og *skolelederen*, hvis beføjelser fremgår af folkeskolelovens § 45. Skolelederen har den administrative og pædagogiske ledelse af skolen. Skolelederen er ansvarlig for skolens virksomhed over for skolebestyrelsen og kommunalbestyrelsen og træffer sine beslutninger inden for vedtagne mål, rammer og principper.

Skolernes ledelse kan være sammensat på forskellig vis, og der kan i de enkelte kommuner være store forskelle på, hvordan ledelsesstrukturen er organiseret på skolerne eller på tværs af skoler. Skolens daglige ledelse omfatter på mange skoler for eksempel en mellemlider såsom en viceskoleinspektør, der har souschefbeføjelser, SFO-ledere mv. Skolens ledelsesteam kan desuden omfatte afdelingsledere, der under ansvar over for skolens leder har den daglige ledelse af en afdeling af skolen.

Skoleledelse vil i denne publikation dække over skolelederen, skolebestyrelsen såvel som øvrige ledere/medarbejdere, der varetager ledelsesopgaver.

■ Kommunale fritidstilbud

Kommunale fritidstilbud dækker over samtlige fritidstilbud i kommunalt regi, der reguleres af henholdsvis folkeskoleloven, dagtilbudsloven og ungdomsskoleloven samt lov om musik (se afsnit *Motivation og forpligtelse til at sikre samspil mellem skole og fritidslivets mange aktører*). Det gælder blandt andet SFO, fritidshjem, fritids- og ungdomsklubber, ungdomsskoler og musik- og kulturskoler.

■ Kultur- og foreningsliv

Kultur- og foreningslivet dækker mange forskellige foreninger og institutioner, herunder bl.a. frivillige foreninger, idrætsforeninger og kulturinstitutioner som for eksempel et museer, biblioteker, teatre eller spillesteder. Foreningerne og institutionerne varierer såvel i størrelse, organisering som sigte. Det er således en kompleks størrelse, der i denne publikation er operationaliseret under betegnelsen "kultur- og foreningsliv", og anbefalinger målrettet kultur- og foreningslivet skal ses i lyset af dette. I den sammenhæng skal det bemærkes, at der er forskel på foreningsliv og kulturinstitutioner, ligesom de er støttet på forskellig vis og har forskellige bevæggrunde for samarbejde i den åbne skole. Kommunalt og statsligt støttede institutioner kan pålægges andre forpligtelser i forhold til samarbejdet med skolen end foreninger og fritidsklubber under folkeoplysningsloven kan.

■ Læring

I publikationen anlægges et bredt perspektiv på læring, det vil sige at fokus både er på den faglige og sociale læring og elevens personlige udvikling. En af hovedpointerne i forskningen om læring er, at børn lærer bedst, når de får viden ind på mange forskellige måder – eksempelvis ved både at få tingene fortalt og ved selv at gøre ting, der afspejler undervisningens indhold¹. Praktiske, varierede og funktionelle undervisningsformer kan netop skabe muligheder for forskellige læringsveje for børnene.

■ Dannelse og alsidig udvikling

Nærværende publikation bygger på en forståelse af, at viden og dannelse ikke kan skilles ad. Viden skal give almindelig dannelse et indhold, og almindelig dannelse skal placere viden i en sammenhæng, som viden om de enkelte fagområder i sig selv ikke giver. Dannelse og alsidig udvikling drejer sig om børn og unges livsduelighed, kreativitet, initiativ, motivation, selvstændighed, nysgerrighed, engagement, ansvarlighed, vedholdenhed, selvbevidsthed, deltagelse, empati og følelser. Derudover omfatter dannelse og alsidig udvikling også over børn og unges sociale kompetencer, som for eksempel evnen til at kunne indgå i relationer og til at samarbejde, regulere egne følelser og adfærd. Også børn og unges demokratiske og kulturelle dannelse og evnen til aktivt at kunne indgå i demokratiske processer skal forstås som en del af deres dannelse og alsidige udvikling. Dannelse og alsidig udvikling er beskrevet i fagenes formål. Der arbejdes således også med elevernes dannelse og alsidige udvikling gennem og i fagene. Dannelse og alsidig udvikling indgår ligeledes som centrale elementer i de pædagogiske fritidstilbud.

■ Fælles Mål

Fælles Mål fastsætter nationale mål for, hvad eleverne skal lære i skolens obligatoriske fag og emner samt i børnehaveklassen. Fælles Mål er bindende mål og skal være styrende for undervisningen i folkeskolen. Fælles Mål består af fagformål, kompetencemål og underliggende færdigheds- og videnmål.

¹ Rambøll Management Consulting, Dansk Clearinghouse samt VIA University College (2014): Forskningsbaseret viden om Undervisningsmiljø og Trivsel, samt *Forskningsbaseret viden om varieret læring, udeskole, bevægelse og lektiehjælp*.

Resume

Udvalget mener, at samspillet mellem skole og fritidslivs væsentligste formål er at bidrage til det gode børne- og ungeliv ved at skabe en tryk, sammenhængende og udfordrende hverdag for børn og unge, hvor de oplever en varieret og meningsfyldt skoledag med en kobling til deres øvrige hverdag.

Samarbejde mellem skole og fritidsliv er ikke noget nyt, men med folkeskolereformen er rammerne ændret. Dette giver nye muligheder og stiller nye krav. Udvalgets arbejde viser, at mange forvaltninger, skoler og aktører fra fritidslivet har etableret samarbejder og arbejder på at forankre og udfolde yderligere, men der er stadig uforløst potentiale og steder, hvor man endnu er lidt tøvende. De steder, hvor potentialet endnu ikke er forløst, kan hænge sammen med, at der lokalt er prioriteret, at andre af skolereformens elementer bliver implementeret først. Det er dog udvalgets oplevelse, at der generelt er stor opbakning til samarbejdet mellem skole og fritidsliv. Udvalget opfordrer derfor klart kommuner og ledelserne på skolerne til i højere grad at prioritere samarbejdet med fritidslivet – herunder at kommunerne sikrer struktur, koordinering og finansiering.

Det er udvalgets opfattelse, at den primære udfordring består i at sikre en klar organisering eller infrastruktur for samarbejdet, som kan rumme den store mangfoldighed i fritids-, forenings- og kulturlivet. Derudover fylder logistik, praktik og ressourcer en del i de konkrete samarbejder. I et samarbejde mellem to eller flere parter kan mødet mellem forskellige fagligheder, tilgange og sprog ligeledes være udfordrende.

Udvalget kan se, at der er fremgangsmåder i arbejdet med samspillet mellem skole og fritid, som er mere befordrende end andre. Disse elementer ligger til grund for udvalgets anbefalinger.

Det er dog afgørende, at løsningsmodeller udvikles i en lokal kontekst, der tager sit udgangspunkt i nærområdets forudsætninger og ressourcer.

Udvalgets anbefalinger

Overordnet er det udvalgets vurdering, at der i samspillet mellem skole og fritidsliv er behov for at have det overordnede mål i sigte. Samspillet kan give en række unikke muligheder for at styrke samfundets sammenhængskraft, give eleverne demokratisk forståelse og styrke deres dannelse og understøtte udsatte og svage gruppers aktive inddragelse i lokalsamfundet og foreningslivet, samt sætter billeder på, hvad viden skal bruges til i praksis. Samspillet mellem skole og fritid giver mulighed for arbejde med det gode børneliv og folkeskolens kerneværdier som livsduelighed, dannelse og faglighed i utraditionelle og skæve undervisningsformer. Disse skaber nye læringsrum, som appellerer bredere. Dette er også baggrunden for, at udvalgets første anbefaling handler om, at denne vision for arbejdet med samspillet mellem skole og fritid bredes ud og bliver fælles for alle aktører i arbejdet.

■ 1. *Anbefaling: Skab en fælles vision*

En fælles retning og fælles referenceramme for samspillet mellem skole og fritidsliv er central for, at de mange aktører, der skal samarbejde og skabe samspil, har et stærkt udgangspunkt at mødes om og en ramme at udvikle deres samarbejde inden for. Når der udvikles en fælles vision, er det essentielt at inddrage en bred gruppe af aktører, så resultatet bliver bæredygtigt, og aktørerne kan tage ejerskab. For at den fælles vision virker efter hensigten, er det desuden helt afgørende, at den bliver kommunikeret gennem flere relevante informationskanaler, og på den måde tydeliggøres ansvarsopgaven for de relevante aktører.

Den fælles vision kræver understøttende indsatser, hvis udvalgets ambitiøse mål, om at samspillet skal bidrage til det gode børneliv, skal realiseres. Kommunen er en central aktør i forhold til at sikre en sådan fælles vision.

■ 2. *Anbefaling: Fokuser på organisering og forankring*

Der er stor forskel på, hvordan samspil mellem skole og fritidsliv indledes, organiseres og føres ud i livet. I nogle tilfælde er samspillet meget lokalt forankret mellem for eksempel en lærer og en forælder i barnets klasse, mens andre projekter er iværksat på kommunalt niveau og omfatter mange skoler og aktører. En god organisatorisk infrastruktur har vist sig at være afgørende, når samspillet skal nå bredere ud end blot til en enkelt klasse eller skole.

Når flere forskellige aktører samarbejder, og der skabes samarbejder på tværs af forskellige institutioner, sker der en større kvalitetssikring af samarbejdsforløbene, hvorved børn og unge møder en større variation og relevans. Såfremt de mange samarbejder udrulles, intentionerne med åben skole indfris og samspillet mellem skole og fritidsliv prioriteres, er kommunerne en essentiel aktør. Derfor anbefales det at styrke kommunale organiseringsmodeller, der sikrer, at alle børn og unge får gavn af de eksisterende tilbud. Samtidig er det vigtigt fortsat at give plads til lokalt råderum og mulighed for at påbegynde nye samarbejder i mindre skala. Herunder må der påregnes ressourcer til at støtte nye decentrale samarbejder.

Organisering og forankring kræver ledelse i kommunen såvel som hos de øvrige aktører. Ledelse er en nøgelfaktor, når samspil skal forankres, og det er en tværprofessionel opgave, som kun løses i et ledelsessamarbejde. Et øget samspil kræver, at alle parter i og uden for skolen bidrager – også ledelsesmæssigt.

■ 3. *Anbefaling: Øget viden og fokus på formidling*

Over hele landet foregår der spændende initiativer, der styrker øget samspil. Mulighederne er mangfoldige, og det samme gælder de forskellige måder at gå til arbejdet på. Det kan være en fordel at sikre lokal og national evaluering af høj kvalitet for at følge udviklingen på området og understøtte de bedste praksisser. Desuden er det essentielt med en større grad af videndeling mellem de mange aktører – og gerne på tværs af kommunegrænserne. Der er meget inspiration at hente hos nabokommunen eller hos andre aktører inden for samme fagområde. En øget videndeling vil sikre et bedre grundlag for at udvikle egen praksis og lokale løsninger, der bygger videre på eksisterende erfaringer, som kan tilpasses den lokale kontekst.

Det er samtidig udvalgets oplevelse, at der er behov for dybdegående og generaliserbar viden på området, som både favner samspillet i den åbne skole og samspillet uden for skoletiden.

■ 4. *Anbefaling: Skab samarbejde, der skaber samspil*

Et samarbejde, der skaber samspil, må bero på ligeværdighed og merværdi for alle parter samt et anerkendt fælles udgangspunkt. Det er centralt, at samarbejdspartnerne har fokus på, hvad de kan bidrage med, og med hvilket sigte de indgår i samarbejdet. Dette skal ses i sammenhæng med, hvad parterne kan sammen, som de ikke kan hver for sig.

I et samarbejde mellem skole og fritidsliv i den åbne skole er det elevernes læring, trivsel og dannelse, der prioriteres højest. Det bliver det vigtigste mål, der stiller krav til samarbejdet og samarbejdspartnerne.

Det er udvalgets oplevelse, at der hvor man arbejder målrettet med samspillet og skaber optimale rammer for samarbejdet, oplever man bedst nytte af det gode samarbejde. Samarbejdet skal give mening for alle parter, for mening giver motivation, ejerskab og interesse for at udvikle samarbejdet yderligere.

En vigtig ledelsesopgave for at samarbejde er at sikre kortlægning og aktivering af medarbejderressourcer samt kompetenceudvikling. Et samarbejde mellem forskellige fagprofessionelle kan i sig selv være kompetencegivende for de deltagende parter. Samtidig kræver et samarbejde mellem forskellige fagprofessionelle oftest kompetencer, som ikke nødvendigvis er givet eller nærliggende for den enkelte medarbejder. Det er derfor vigtigt at have fokus på, at den pågældende medarbejder føler sig klædt på til opgaven, og der bør hos såvel skole, kommune som hos fritidslivets aktører sættes fokus på efteruddannelse og kompetenceløft.

Det gode børne- og ungdomsliv som det fælles udgangspunkt

Udvalget ser det gode børne- og ungdomsliv som målet med det øgede samspil og det fælles omdrejningspunkt, der binder parterne sammen. Udvalget for øget samspil er gennem processen med at kortlægge og udarbejde anbefalinger flere gange vendt tilbage til, at det gode børne- og ungdomsliv hele tiden må være i centrum, når så mange interessenter og samarbejdspartnere er i spil. Intentionen med dette første kapitel er derfor at forklare, hvordan et øget samspil mellem skole og fritidsliv kan være med til at styrke det gode børne- og ungdomsliv. De efterfølgende kapitler vil komme tættere på den praksis, som skal være med til at få det øgede samspil til at lykkes.

Skoler, børn/unge, forældre, kommunale fritidstilbud, foreningsliv, kulturinstitutioner og de mange øvrige aktører fra fritidslivet, der kan indgå i samspil om børnene, har en fælles interesse i at give børn og unge et godt børneliv og klæde dem på til voksenlivet.

Det gode børne- og ungdomsliv er en kompleks størrelse og den grundpræmis, der hele tiden skal danne baggrund for de samarbejder, der medfører øget samspil mellem skole og fritidsliv.

Udvalget mener, at et øget samspil mellem skole og fritidsliv kan bidrage til det gode børne- og ungdomsliv ved at skabe en tryk, sammenhængende og udfordrende hverdag for børn og unge, hvor de oplever en varieret og meningsfyldt skoledag med en kobling til deres øvrige hverdag. Samtidig skal det understøtte børnenes muligheder for eksempelvis at dyrke en særlig interesse, indgå i andre sociale fællesskaber end skolens og udvikle sig sammen med børn på andre alderstrin. Et øget samspil kan også skabe et større rum for, at børnene kan møde de forskellige fagprofessionelle i nye sociale kontekster, herved udvides rammerne for de fagprofessionelles kendskab til og arbejde med børnene, og det kan være med til at understøtte børnenes alsidige udvikling og dannelse. Et øget samspil er desuden en mulighed for, at børn og unge kan møde forskellige voksne og øvrige sociale fællesskaber, herunder forskellige tilgange og regler mv.

Alle børn skal have en god start på livet og gode muligheder. Det indebærer, at børn og unge skal have en tryk barndom, hvor de er aktive deltagere i stærke fællesskaber. Opbyggelse af inkluderende lærings- og børnefællesskaber, hvor der arbejdes med accept af forskelligheder, kan være med til at forebygge mistrivsel i barndommen og senere hen i livet og er et vigtigt fundament for sammenhængskraften i samfundet. Der er brug for, at alle voksne omkring børnene og de unge tager medansvar og engagerer sig i hele børnegruppens trivsel.

I forhold til integration har samspillet mellem skole og fritidsliv også en vigtig opgave. Børn med anden etnisk baggrund og flygtningebørn er en gruppe, som kan have særlig gavn af at blive introduceret til og inkluderet i et organiseret fritidsliv.

Når skole og fritidsliv mødes med en udtalt delt interesse i at styrke det gode børne- og ungdomsliv, kræver det et fælles udgangspunkt, der kan rumme de forskellige opdrag og formål, som samspillet aktører hver især kommer med. De lovmæssige rammer udfoldes i næste afsnit, mens det gode samarbejde udfoldes selvstændigt i et senere kapitel.

Sker samspillet i regi af den åbne skole, altså i skoletiden, er det et vigtigt element, at det understøtter mere varierede og anvendelsesorienterede undervisningsformer, der styrker elevernes læring, trivsel, dannelse og motivation. Det er desuden afgørende, at samarbejdet finder sted på

baggrund af didaktiske overvejelser om elevernes faglige udvikling og trivsel. Faglighed og trivsel skal altid være omdrejningspunktet for et samarbejde i den åbne skole.

Samtidig skal den åbne skole sikre, at eleverne i højere grad stifter bekendtskab med eksempelvis foreningslivet og de muligheder, som det rummer. For eksempel kan børnene få øjnene op for den lokale lystfiskerforening, billedskole, børneteater, floorballforening eller undervisning i programmering ved ungdomsskolen. På den måde kan samarbejdet mellem skole og fritidsliv styrke den lokale sammenhængskraft og bidrage til, at børnene bliver livsduelige, engagerede medborgere og selvstændige individer.

Ved at styrke børnenes bevidsthed om fritidsmulighederne i lokalområdet bliver samspillet mellem skole og fritidsliv meget mere end noget, der finder sted inden for den åbne skoles rammer i skoletiden. At samspillet strækker sig ud over den tid, børnene og de unge er i skole, er vigtigt for at skabe en sammenhængende og udfordrende hverdag med rig mulighed for at dyrke sine særlige interesser.

Samspillet mellem skole og fritidsliv – både i og uden for skoletiden – er en unik mulighed for at skabe sammenhængende rammer for alle børn og unge. Endvidere kan det måske især give nye og bedre muligheder til de børn og unge, der oplever hverdagen og skolen som udfordrende og har brug for ekstra støtte fra fagprofessionelle. Det giver børn og unge mulighed for kontinuitet, kendskab til andre miljøer, nye relationer og for at møde forskellige fagligheder og voksne.

Fritidstilbud og klubber, der reguleres efter dagtilbudsloven, har som en del af deres formål, at de skal give deres brugere kendskab til andre fritidstilbud i kommunen, herunder idrætsforeninger og kulturtilbud. Fritidshjemmenes og klubbernes arbejde med dette gør dem til centrale aktører i den samlede indsats for at understøtte børn og unges udvikling samt en varieret og aktiv hverdag – både i og uden for skoletiden. Forpligtelsen spiller også ind i forhold til, at samarbejdet mellem skole og fritidsliv foregår mellem alle aktører på kryds og tværs – til tider også uden om skolen. I mange kommuner arbejder man eksplicit med et helhedsperspektiv på børn og unge – fra 0 til 18 år – der netop fokuserer på, hvordan mange forskellige aktører kan spille ind i forhold til børn og unges udvikling og hverdag.

Samspillet mellem skole og fritidstilbud i og uden for skoletiden skal også give plads til gensidig påvirkning, hvorigennem alle aktører kan udvikle sig og forbedre tilbuddene til børn og unge, for eksempel i et samlet 0-18 års perspektiv. I det kommende afsnit behandles det udgangspunkt, som aktørerne har for samarbejdet og de positive effekter ved samspil mellem skole og fritidsliv, mens næste kapitel vil gå dybere ind i udvalgets erfaring med, hvordan en fælles vision og klare rammer oparbejdes, for at de mange aktører kan koordinere deres indsatser.

Motivation og forpligtelse til at sikre samspil

Baggrunden og motivationen til at indgå i et samarbejde varierer fra aktør til aktør. Der er aktører, der skal samarbejde, som eksempelvis folkeskolen, og der er andre aktører, der kan vælge at samarbejde, som for eksempel en lokal idrætsforening. En del aktører vil være motiveret af ønsket om at skabe gode børneliv, og mange har også et konkret ønske om at tiltrække flere udøvere af deres sport, interesse eller fritidsaktivitet og gerne i form af flere medlemmer til foreningen eller flere besøgende på museet. Andre er motiveret af at ville højne børns viden og dannelse på et specifikt område. Motivationen for samarbejdet kan derfor være forskellig, hvorfor klarhed om lovgivning, formål og rammer har stor betydning for optimering af samspillet mellem skole og fritidsliv. Dette udfoldes i det følgende.

Skolerne kan samarbejde med alle dele af det omgivende samfund, for eksempel ungdomsuddannelser, virksomheder, kulturinstitutioner og foreninger både i og uden for kommunegrænserne, frivillige fra alle dele af det omgivende samfund og ikke mindst forældrene til skolens elever. Folke-

skoleloven indeholder ikke nogen særskilte regler om sådanne samarbejder. Folkeskolens formålsparagraf peger dog på, at folkeskolen skal være en skole, der orienterer sig mod omverdenen.

Med folkeskolereformen er der indført et lovmæssigt krav om, at skolerne skal indgå et samarbejde med lokalsamfundets kultur-, folkeoplysnings-, idræts- og foreningsliv, kunst- og kulturskoler samt med lokale fritids- og klubtilbud. Der er ligeledes indført en gensidig forpligtelse til at samarbejde mellem folkeskolen og de kommunale eller kommunalt støttede musikskoler samt ungdomsskoler.

Folkeskolen

Folkeskolelovens bestemmelser om den åbne skole

§ 3, stk. 4 og 5

Stk. 4. Skolerne indgår i samarbejder, herunder i form af partnerskaber, med lokalsamfundets kultur-, folkeoplysnings-, idræts- og foreningsliv og kunst- og kulturskoler, med lokale fritids- og klubtilbud og med de kommunale eller kommunalt støttede musikskoler og ungdomsskoler, der kan bidrage til opfyldelsen af folkeskolens formål og mål for folkeskolens fag og obligatoriske emner. Kommunalbestyrelsen fastlægger mål og rammer for skolernes samarbejder, og skolebestyrelsen fastsætter principper for samarbejdet.

Stk. 5. Som led i de i stk. 4 nævnte samarbejder kan skolens leder beslutte, at personer, der ikke er ansat ved kommunens skolevæsen, i begrænset omfang kan varetage undervisningsopgaver i folkeskolens fag og obligatoriske emner og understøttende undervisning.

§ 33, stk. 9

Stk. 9. Efter anmodning fra forældrene, jf. § 54, kan skolens leder tillade, at en elev i begrænset omfang opfylder sin undervisningspligt ved at deltage i undervisning i en kommunal eller statsligt støttet musikskole eller ved eliteidrætsudøvelse i en idrætsforening.

Aktiviteter og tilbud uden for skoletiden reguleres af en række forskellige love. Det følgende samler regler om, hvordan offentlige (og offentligt støttede) aktiviteter og tilbud kan og skal samarbejde med skolen og hinanden. Andre tilbud, for eksempel foreningsliv, er ikke lovreguleret i samme grad, men støttes og reguleres gennem folkeoplysningsloven.

Skolefritidsordninger

Folkeskoler kan tilbyde børn, der er optaget på skolen, optagelse i en skolefritidsordning (Folkeskoleloven, § 3, stk. 7). Skolefritidsordninger er således en del af en folkeskole og vil som følge heraf være en del af det samarbejde, som folkeskolen har med lokalsamfundets kultur-, folkeoplysnings-, idræts- og foreningsliv, kunst- og kulturskoler samt med lokale fritids- og klubtilbud.

Kommunens mål- og indholdsbeskrivelse for skolefritidsordningerne skal bl.a. beskrive, i hvilket omfang og hvordan skolefritidsordningerne tilbyder lektiestøtte (herunder samspillet til lektiehjælp og faglig fordybelse i undervisningstiden), og i hvilket omfang skolefritidsordningernes arbejde med krop, bevægelse og sundhed inddrager samarbejde med idrætsforeninger eller lignende (Bekendtgørelse om krav til indholdet af mål- og indholdsbeskrivelser for folkeskolens skolefritidsordninger, § 2, stk. 3).

Musikskoler

De kommunale eller kommunalt støttede musikskolers forpligtelse til at samarbejde med folkeskolen fremgår af lov om musik (§ 3, stk. 3). Samarbejderne skal kunne bidrage til at opfylde såvel musikskolens som folkeskolens formål og folkeskolens mål for fag og obligatoriske emner, herunder faget musik.

Ungdomsskolen

Ungdomsskoler skal indgå i samarbejder med kommunens folkeskoler, som kan bidrage til både ungdomsskolen og folkeskolens formål (Ungdomsskoleloven, § 2, stk. 3). Derudover

kan ungdomsskolen tilbyde en række aktiviteter uden for skoletiden, bl.a. klub- og anden fritidsvirksomhed (Ungdomsskoleloven, § 3, stk. 3). Samarbejde mellem ungdomsskolen og folkeskolen kan dermed både vedrøre de dele af ungdomsskolens aktiviteter, hvor ungdomsskolen varetager dele af folkeskolens undervisning, og de dele, hvor ungdomsskolen tilbyder fritidstilbud.

Fritids- og klubtilbud ifølge dagtilbudsloven

Kommunerne skal sørge for det nødvendige antal fritidstilbudspladser til børn i skolealderen. En af fritidshjemmenes opgaver er, at de skal bidrage til at give børnene kendskab til andre fritidstilbud i kommunen, herunder idrætsforeninger og kulturtilbud. Fritidshjemmene skal også bidrage til at skabe en harmonisk overgang mellem skole og fritidshjem for børnene samt give mulighed for lektielæsning, hvis børnene ønsker at læse lektier (Dagtilbudsloven, § 45, stk. 5 og 6). At samarbejde med skoler og andre fritidstilbud er et centralt værktøj til at løse disse opgaver.

Kommunerne skal også sørge for klubtilbud og andre socialpædagogiske fritidstilbud til større børn og unge, og disse skal bl.a. give brugerne kendskab til øvrige aktivitets-, kultur- og fritidstilbud, så de bliver i stand til selv at tilrettelægge deres fritidsliv, når de ikke er i klubtilbuddene. Klubtilbuddene skal også støtte brugerne i deres fremtidige muligheder på uddannelsesområdet og på arbejdsmarkedet (Dagtilbudsloven, § 65, stk. 3 og 4). Begge disse opgaver gør samarbejde med skole, andre fritidstilbud og øvrige aktører, for eksempel uddannelsesinstitutioner, relevant for klubtilbuddene.

Foreninger og klubber under folkeoplysningsloven

Folkeoplysningsloven er en rammelov, der beskriver betingelser og vilkår for at modtage tilskud til de foreninger, der beskrives som folkeoplysende, frivillige foreninger. Loven omfatter særligt to typer foreninger: foreninger, der tilbyder folkeoplysende voksenundervisning, og foreninger, der tilbyder frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde.

Loven omfatter bl.a. idrætsforeninger, ungdoms- og fritidsklubber samt aftenskoler. Folkeoplysningsloven adresserer ikke direkte samarbejdet med folkeskolen.

Af folkeoplysningsloven fremgår:

§ 2. Kommunalbestyrelsen skal sikre rammerne for, at børn, unge og voksne kan etablere og tage del i den frie folkeoplysende virksomhed, jf. stk. 2-4.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen yder tilskud til

1) undervisning, studiekredse, foredragsvirksomhed, debatskabende aktiviteter og aktiviteter tilrettelagt som fleksible tilrettelæggelsesformer for voksne og for børn og voksne sammen, jf. kapitel 4 om folkeoplysende voksenundervisning.

2) aktiviteter for børn og unge, herunder fritids- og ungdomsklubber, og eventuelt til aktiviteter for voksne, jf. kap. 5 om det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde.

Museer

Lokalsamfundets kultur- og foreningsaktører (for eksempel museer, kunsthaller, scene-kunstinstitutioner, frivillige foreninger, idrætsklubber, biblioteker og orkestre) kan indgå i samarbejde med skolerne.

Af museumsloven fremgår

§ 2. Gennem de indbyrdes forbundne opgaver indsamling, registrering, bevaring, forskning og formidling skal museerne i et lokalt, nationalt og globalt perspektiv

- 1) aktualisere viden om kultur- og naturarv og gøre denne tilgængelig og vedkommende,
- 2) udvikle anvendelse og betydning af kultur- og naturarv for borgere og samfund og
- 3) sikre kultur- og naturarv for fremtidens anvendelse.

§ 14. For at opnå og bevare tilskud efter § 13 a skal museet opfylde følgende vilkår:

... 11) Museet skal vederlagsfrit give adgang for skoleelever, der besøger museet som led i undervisningen. Museet skal under hensyntagen til institutionens karakter gennemføre særlige formidlingsindsatser, for eksempel rabatordninger, rettet mod børn.

13) Museet skal vederlagsfrit give adgang til børn og unge under 18 år.

Mange gode effekter af et samspil mellem skole og fritidsliv

Med folkeskolereformen er der skabt øget rum for aktiviteter i regi af den åbne skole og mere varierede og anvendelsesorienterede undervisningsformer. Samspil mellem skole og fritidsliv kan på en række områder understøtte børn og unges udvikling. Her kan der både være tale om faglig, social og personlig udvikling, og disse kan også påvirke hinanden gensidigt.

En af hovedpointerne i forskningen om varieret læring er, at eleverne lærer bedst, når de bliver præsenteret for viden på mange forskellige måder – eksempelvis ved både at få tingene fortalt og ved selv at gøre ting, der afspejler undervisningens indhold². Der tilføjes en ny dimension på elevernes læring, når eleverne får mulighed for praktisk at erfare det, de skal lære i undervisningen.

² Rambøll Management Consulting & Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (2014): *Forskningskortlægningen om varieret læring, bevægelse, udeskole og lektiehjælp*.

Det kan være med til at gøre elevernes faglige viden dybere. I den forbindelse kan anvendelsesorienteret undervisning skabe flere læringsveje, så alle elever får et fagligt udbytte af undervisningen – uanset individuelle læringsstile.

Ny dansk viden understøtter de positive effekter af samarbejde mellem skole og fritidsliv. Det udtrykkes i Center for Ungdomsforskning (CeFU) rapport "Elevens læring i den åbne skole" (2016), hvor det undersøges, hvordan samarbejder og partnerskaber mellem folkeskolen og eksempelvis ungdomsskolen påvirker eleverne. Rapporten viser, at læringsforløb baseret på samarbejder fremmer elevernes motivation, engagement, selvtillid, nysgerrighed og bidrager til en oplevelse af relevans, meningsfuldhed og tættere kobling til virkeligheden³. Rapporten peger på en række faktorer, der spiller ind. Blandt andet påpeges, at det gør en forskel i sig selv, at undervisningen foregår i andre rammer end normalt. Den variation oplever eleverne som motiverende, fordi det skaber et nyt perspektiv på skolelivet, hvor fagligt indhold fremstår nyt og spændende, og hvor der er mulighed for input fra andre typer undervisere. Blandt andre faktorer nævnes, at undervisning i autentiske læringsrammer understøtter elevernes nysgerrighed, mens anvendelses- og produktorienterede undervisningsforløb, hvor eleverne har et fælles ansvar for "produktet", understøtter elevernes sociale relationer og klassens sociale læringsmiljø⁴.

Samtidig kan et velfungerende samspil mellem skole og fritidsliv have stor værdi for børnenes aktive fritidsliv, idet børnene i skoletiden stifter bekendtskab med fritidslivets aktører og muligheder. Derved møder børnene fritidslivet i andre former og kan derved blive motiveret til at indgå aktivt i fritidslivet.

Dannelse og alsidig udvikling

Dannelse foregår både i og uden for skolen og har et livslangt perspektiv⁵. Børn og unge skal have viden og kompetencer både for at få en erkendelse af verden og kunne deltage i verden. Læring er ikke bare en kognitiv proces, men også en kropslig eller rettere legemlig proces. Når børn lærer, så lytter, ser og rører de ved tingene, som omgiver dem. Derved er både øjnene, ørerne, hænderne og benene læringsremedier, der hjælper dem til at åbne og forstå verden.

Skolens opgave er at sætte elevernes behov i centrum med det formål at være et middel til at myndiggøre og frigøre borgerne i samfundet. Derfor skal skolen både fremme opkvalificering af færdigheder og fremme kritisk og analyserende tænkning hos eleverne. På den måde skal skolen være med til at demokratisere samfundet, og samfundet skal fremme demokrati og frigørelse i skolen. Skolen skal bidrage til at udvikle børns selvstændighed, deres evne til medbestemmelse og forståelse for, indlevelse i og solidarisk handlen i forhold til andre. Dannelse, ligestilling og demokrati må indgå i skolens hverdagsliv, i fagene, i den understøttende undervisning og i samarbejdet med kommunale fritidstilbud samt kultur- og foreningslivet. Børnene skal opleve at have indflydelse på liv og indhold i skolen uanset baggrund, køn, alder og kultur.

Dannelsens indhold skal, ud over at fremme det frigørende formål, være meningsfuldt og udfordrende for eleverne og tage udgangspunkt i både historiske, tidstypiske og aktuelle spørgsmål.

En praksisnær tilgang

Forskning peger på, at brugen af en praksisnær tilgang, hvor undervisningen for eksempel foregår uden for skolen og inddrager elementer i omgivelserne, har en positiv effekt på elevernes alsidige udvikling og motivation⁶. Når eleverne undervises uden for skolens matrikel, opstår muligheden for fælles fordybelse gennem oplevelser i utraditionelle rammer. Studier indikerer, at særligt drengenes trivsel forbedres af udendørsundervisning⁷.

³ Pless, M. et al. (2016): *Elevens læring i den åbne skole – Forskningsbaseret erfaringsopsamling om samarbejde mellem ungdomsskole og folkeskole*. Center for Ungdomsforskning (CeFU).

⁴ Ibid.

⁵ Von Oettingen, A. (2016): *Almen didaktik*.

⁶ Rambøll Management Consulting & Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (2014): *Forskningskortlægningen om varieret læring, bevægelse, udeskole og lektiehjælp*.

⁷ Ibid.

Åben skoles potentiale relaterer sig blandt andet til, at det giver gode muligheder for en stærkere kobling mellem teori og praksis i undervisningen. Herved bliver undervisningen mere anvendelsesorienteret, og netop anvendelsesorienteret undervisning har positive effekter på elevernes faglige udbytte og motivation.

Andre erfaringer og forskning bekræfter, at skolers samarbejde med omverdenen har en positiv effekt på elevernes motivation, dannelse og alsidige udvikling⁸. Det er således centralt, at der ved samarbejder i regi af åben skole er blik for, hvordan de fagprofessionelle bedst kan understøtte elevernes læring og trivsel med fokus på, at samarbejdet både giver pædagogisk og didaktisk merværdi til undervisningen.

Motivation

Center for Ungdomsforskning har undersøgt, hvad der motiverer unge til at gå i skole, involvere sig i læringsprocesser og indgå i skolens fællesskab⁹. Motivation er en kompleks og foranderlig størrelse. Elever motiveres på forskellig vis, og det kan skifte fra fag til fag. Center for Ungdomsforskning peger på, at elevernes oplevelse af at mestre fagene og af deres faglige progression, relationer og involvering er central for motivationen. Der peges desuden på, at unge, som er engagerede i aktiviteter uden for skolen, også er mest motiverede for skoleprojekter og omvendt. De unges motivation skabes dermed løbende og i interaktion med forskellige (lærings-)sammenhænge.

Kunst og kultur

Et andet væsentligt element i samspillet mellem skole og fritidslivs potentialer er, at det giver mulighed for, at børn møder kunst og kultur i dagligdagen, hvilket ifølge forskning og erfaringer understøtter både elevernes faglighed og deres alsidige udvikling. En international undersøgelse peger på, at der kan opnås faglig udvikling, særligt hvad angår læse- og skrivefærdigheder, i de tilfælde, hvor et betydeligt kunstnerisk element er indarbejdet i undervisningsplanerne¹⁰. Omvendt kan mangel på væsentlige kunstneriske elementer have negativ indflydelse på børns kreativitet, kritiske tænkning og deres oplevelse af skolen. For eksempel har aktiv deltagelse i musik også betydning for børns og unges intellektuelle, sociale og personlige udvikling¹¹.

Børns møde med kunsten ser også ud til at understøtte, at de kan begå sig i en verden præget af teknologiske fremskridt, hvor fremtidens elever skal kunne skabe og fortolke, kunne anvende mangfoldige kommunikationsmetoder, transformere snarere end modtage i læreprocessen, tænke kritisk snarere end efterligne og samarbejde snarere end konkurrere¹².

Derudover medvirker kulturelle og æstetiske oplevelser til at forme børnene som mennesker og understøtter samtidig, at de udvikler personlige holdninger og værdier, der bidrager til deres udvikling hen mod at blive demokratiske borgere¹³.

⁸ EVA (2014): Inspiration til arbejdet med folkeskolereformen – *De første erfaringer med en længere og mere varieret skoledag*; EVA (2014): *Inspirationskatalog: Fra skole til skole*; Pless, M. et al. (2016): *Elevers læring i den åbne skole – Forskningsbaseret erfaringsopsamling om samarbejde mellem ungdomsskole og folkeskole*. Center for Ungdomsforskning (CeFU); Arbejdsgruppen for styrket undervisning i udskolingen (2016): "En styrket undervisning i udskolingen". Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling.

⁹ Pless, M., et al. (2015): *Unge motivation i udskolingen: Et bidrag til teori og praksis om unges lyst til læring i og udenfor skolen*.

¹⁰ Bamford, A. (2005): *The Wow Factor: Global Research Compendium on the Impact of the Arts in Education*, UNESCO.

¹¹ Holst, F. (2015): *Kortlægning af effekter af børns og unges møde med kultur*.

¹² Bamford, A. (2005): *The Wow Factor: Global Research Compendium on the Impact of the Arts in Education*, UNESCO

¹³ Kulturstyrelsen (2013): *Børn, kunst, kultur – i en hverdag der dur*.

Idræt og bevægelse

Integration af idræt og bevægelse understøtter elevernes sundhed og trivsel og har en positiv betydning for elevernes udbytte af undervisningen¹⁴. Bevægelse i undervisningen kan foregå i samarbejde med idrætsforeninger, der kan trække på deres erfaringer og ekspertise hvorved kvaliteten bliver højnet. Det er afgørende, at inddragelse af bevægelse i skoledagen og at samarbejdet med fritidslivet om motion og bevægelse er tilbud af høj kvalitet. En undersøgelse af UNESCO peger på, at regelmæssig deltagelse i idrætsaktiviteter af høj kvalitet (dvs. aktiviteter, der er velstrukturerede, udviklende og inkluderende) kan være med til at øge børns koncentrationsevne samt kognitive udvikling¹⁵. Fysiske aktiviteter både i og uden for skoletiden er også oplagte udgangspunkter for at arbejde med inkluderende miljøer og udfordre stigmatisering og stereotyper. Samtidig er det et vigtigt sundhedsaspekt både for den enkelte og for samfundet som helhed at få givet børnene nogle gode vaner for fysisk aktivitet. Fysisk træning har positive effekter på børns sundhed og trivsel. Ifølge Vidensråd for Forebyggelse understøtter fysiske aktiviteter, hvor der er fokus på positive sociale relationer og medbestemmelse, i højere grad trivslen frem for et miljø præget af konkurrence og autoritær voksenstyring¹⁶.

Samarbejder mellem skole og fritidsklubber

Flere evalueringer af konkrete samarbejder mellem skoler og fritidsklubber peger på, at skolens fokus på læring kan suppleres af klubbernes fokus på børnenes trivsel, dannelse og personlige udvikling, for eksempel i overgangen fra at være barn til at være ung¹⁷. Center for Ungdomsforskning har via en række casestudier vist, at klubtilbud i og uden for skolen også kan spille positivt ind i forhold til at give eleverne andre og varierede erfaringer, læring og oplevelser¹⁸.

Børn skal kunne mestre både med henblik på læring og med henblik på at takle nye, uvante situationer (coping). Børn skal kunne mestre mange arenaer og har derfor brug for en række mestringsstrategier.

Forskning peger på, at succesfulde mestringsoplevelser fremmer den indre motivation, som kan bidrage til bedre læring og trivsel blandt børn¹⁹. Det er afgørende for elevernes mestringsoplevelser, at der er fokus på læringen og mestringen i selve præstationen mere end, at man måler sig i forhold til andre. Det er synliggørelsen af den enkeltes udvikling og progression, der skal i centrum²⁰. Succesfulde mestringsoplevelser kan være meget betydningsfulde, da børnene kan tage de gode, nye erfaringer med sig og opleve mestring på andre områder.

I undersøgelsen "Børneliv 2.0" fra 2013 svarede 83 procent af de adspurgte børn, at formålet med at gå i klub var at blive bedre til noget²¹. Undersøgelsen er et udtryk for, at fremtidens fritidstilbud står over for opgaven at skulle udgøre både et være- og læringssted. Børn og unge skal have mulighed for at komme til **at vide** noget og til at mestre nye færdigheder – **at kunne** noget. Det kan rejse spørgsmålet, hvad kan børnene lære i fritidslivet og skolen? Flere kommuner har prioriteret undervisning, læring, SFO, klub og fritidsaktiviteter i forlængelse af hinanden, hvor fokus på alle aktiviteter tager afsæt i den enkeltes læring og livsduelighed.

¹⁴ EMU (2016): "Bevægelse, sundhed og trivsel", <http://www.emu.dk/modul/bev%C3%A6gelse-sundhed-og-trivsel>; KU (2016): *Børn, unge og fysisk aktivitet – en konsensuskonference*.

¹⁵ UNESCO (2015): *Quality Physical Education*.

¹⁶ Vidensråd for Forebyggelse (2016): *"Fysisk aktivitet – Læring, trivsel og sundhed i folkeskolen"*.

¹⁷ Center for Ungdomsstudier (2014): *"Jeg troede jeg ville få dobbelt skæld-ud"*, Gentofte Kommune; Østergaard, Søren & Schultz, Christoffer (2015): *Klubbernes gode samarbejde med skolen - Afsluttende rapport i forbindelse med projektet "Det gode samarbejde mellem skole og klub"*. Center for Ungdomsstudier, BUPL, Ungdomsringen, Undervisningsministeriet.

¹⁸ Pless, M., et al. (2015): *Unge motivation i udskolingen: Et bidrag til teori og praksis om unges lyst til læring i og udenfor skolen*.

¹⁹ Andersen, Frans Ørsted (2016): *"Mestring og relationers betydning"*. Slides fra KL-konference marts 2016.

²⁰ Andersen, Frans Ørsted & Løkkefonden (2015): *"Forskningsrapport nr. 2"*. Drengakademiet.

²¹ Grube, Kirsten & Østergaard, Søren (2013): *Børneliv version 2.0*.

En undersøgelse af det gode samarbejde mellem skoler og klubber fra 2015 stiller skarpt på børn og unges efterspørgsel i fritidslivet²². En central pointe er, at det sjældent er aktiviteten i sig selv, de unge vælger fra, men derimod den manglende progression og kvalitet. Børn og unge i fritidstilbuddene ønsker at mestre livs- og hverdagskompetencer efter en dag i fritidsklubben. De ønsker at blive bedre til noget. De unge efterspørger aktiviteter med kvalitet – oplevelsen af at lykkes på andre arenaer, hvor de lærer sig selv bedre at kende.

Mange fritidstilbud udtrykker, at det er vigtigt med sociale kompetencer og fællesskab. Netop her kan man være tydeligere på, hvordan det styrkes gennem de aktiviteter, der tilbydes, og hele tiden fokusere på, hvad det nye er, som børnene skal lære/kunne mestre, når de har været med i den udbudte aktivitet.

Fritid

En nylig undersøgelse viser, at det går godt med medlemsudviklingen blandt børne- og ungdomsholdene i de københavnske foreninger²³. Undersøgelsen tager udgangspunkt i kalenderåret 2015. 43 procent af de deltagende foreninger har haft en stigning i medlemstallet blandt de 5-16-årige, 15 procent af foreningerne har haft en nedgang, og 40 procent har ikke oplevet en ændring i deres medlemstal siden 1. januar 2015. Undersøgelsen, der er gennemført af Kultur- og Fritidsforvaltningen i Københavns Kommune, er en opfølgning på en tilsvarende undersøgelse fra 2014. Her viste undersøgelsen, at 38 procent af foreningerne havde en medlemsstigning, mens 13 procent havde en medlemsnedgang.

Der er en tendens til sammenhæng mellem samarbejde med skoler og medlemsstigning, idet 59 procent af de foreninger, som har samarbejdet med skoler, også har haft en medlemsstigning. 212 foreninger indgår i undersøgelsen, og foreningerne skønnes at repræsentere lidt under halvdelen af de foreninger, der har aktiviteter for børn i skolealderen i kommunen.

²² Schultz, Christoffer & Østergaard, Søren (2015): *Klubbernes gode samarbejde med skolen – Afsluttende rapport i forbindelse med projektet "Det gode samarbejde mellem skole og klub"*. Center for Ungdomsstudier, BUPL, Ungdomsringen, Undervisningsministeriet.

²³ Københavns Kommune (2016): *"Medlemsudviklingen – blandt børne- og ungdomsholdene i de københavnske foreninger i 2015"*.

En fælles vision og klare rammer

Det fælles udgangspunkt for samarbejdet kan understøttes af klare rammer og en retningsgivende vision, der skaber helhed og mening med arbejdet for den enkelte aktør og aktørerne imellem²⁴. Erfaringen fra praksis viser imidlertid, at der de fleste steder stadig mangler netop en fælles vision og klare rammer for samarbejdet, der finder sted i et tal af organiseringsformer²⁵. Det ledelsesmæssige ansvar for at bakke op om, prioritere og bidrage til målrettethed i samarbejdet hos hver af de samarbejdende aktører bliver behandlet i næste kapitel. I dette kapitel ses samspillet vilkår i en mere overordnet ramme. Udvalget for øget samspil ser især et potentiale i kommunernes rolle som rammesætter for, at projekter kommer til at udvikle sig fra lokale forsøg til en mere naturlig del af børnenes hverdag – i skole- og fritidslivet. Denne konklusion bakkes op af flere undersøgelser²⁶.

I dette afsnit forelægges viden og erfaringer med rammer og organisering af samarbejdet, kommunens rolle i at etablere fælles rammer og en samlet vision samt det vigtige arbejde med at inddrage relevante aktører for at få visionen efterlevet og rammerne til at være konkrete og relevante.

Rammer og organisering af samarbejdet

Med folkeskolereformen er der som nævnt kommet nye forpligtelser og nye rammer for samarbejdet, og derfor har kommuner, skoler og fritidslivets aktører siden reformens vedtagelse arbejdet med at finde de lokale løsninger, der understøtter samspillet.

De foreløbige erfaringer med samarbejdet siden folkeskolereformen viser, at kommunerne er meget forskellige steder i processen. Mange lokale typer af samarbejder vokser frem – og tilpasses. Nogle har haft samarbejdsstrukturer og konkrete erfaringer at bygge videre på, mens andre er startet fra bunden. Erfaringer viser, at de samarbejder, der er modnet af tid, eller som trækker på ældre samarbejdsrelationer, ofte fungerer bedre end nyetablerede samarbejder.

Når det gælder organisering af samarbejdet, er aktørerne omkring børnenes skole- og fritidsliv stadig i en udviklingsfase. Der er afprøvet forskellige samarbejdsmodeller, og flere organisationer har udviklet materiale, der vejleder og inspirerer, for at understøtte forankringen og udviklingen af det succesfulde samarbejde mellem skolerne og eksterne aktører²⁷.

²⁴ Deloitte (2014): Den åbne skole; KL (2015): *Læring i den åbne skole*.

²⁵ Nationalt netværk af skoletjenester (2016): *Skolers transport af elever til kulturinstitutioner og andre eksterne læringsmiljøer*.

²⁶ KL, Dansk Industri & Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2015): *Skole-virksomhedssamarbejde i udskolingen: Guide til virksomheder*; Nationalt netværk af skoletjenester (2014).

²⁷ Deloitte (2014): Den åbne skole; KL (2015): *Læring i den åbne skole*; EVA (2016): *Videre med skolereformen*; Nationalt netværk af skoletjenester (2014): *Kommunernes understøttelse af kulturinstitutionernes undervisning*, DAMUSA's undersøgelse, CeFU's erfaringsopsamling; Kompetencecenter for Børn, Unge og Billedkunst (2016): *BÅDE-OG, Om samarbejde mellem billedskoler og folkeskoler*.

Skolen i Virkeligheden – en central organisering i Fredensborg

Virkeligheden skal ind i skolen, og skolen skal ud i virkeligheden. Det er den enkle vision, en innovationstankegang, der understøtter fremtidens folkeskole. Skolen i Virkeligheden (SIV) arbejder dagligt med, at flest mulige børn oplever den åbne skole som en del af deres skolegang og på den måde oplever en øget kobling mellem teori og praksis i autentiske læringsmiljøer. SIV er et læringskoncept, der tilstræber at forbinde den faglige undervisning med autentiske miljøer, så undervisningen bliver mere virkelighedsnær og vedkommende

for eleverne og hæver det faglige niveau i skolerne. Dette skaber trivsel, glæde og øget læring. SIV er organiseret omkring partnerskabsdannelse og udbyder via sin hjemmeside åben skole-forløb af forskellig karakter til skoler og institutioner i Fredensborg Kommune. I løbet af det sidste år er SIV Danmark blevet udbredt til andre kommuner, og p.t. er der 19 kommuner inklusive Fredensborg Kommune med i samarbejdet. Konkret består det af, at partnerskabskommuner har www.skolenivirkeligheden.dk som digital platform for åben skole og kan lægge lokale tilbud op på deres kommune hjemmeside.

Det er som sagt forskelligt, hvordan skolerne og aktører fra fritidslivet organiserer deres samarbejde. For nogle er koordineringen centralt styret²⁸ og forankret hos forvaltningen, for eksempel ved en koordinator eller en skoletjeneste, der fungerer som drivkraft for samarbejdet og organisationen. Her er der fra kommunens side afsat ressourcer til at opsøge, organisere og forankre samarbejder.

Skive DNA – et eksempel på en central organisering, der beror på en stor inddragelse af lærere

Skive DNA er en ressourceportal til læring, som har til formål at bringe skole og omverden i spil med hinanden på en nem måde, hvor kontakt mellem skole og eksterne partnere sættes ind i en ramme, der sikrer undervisningsrelevans, kvalitet i tilbuddene, mangfoldighed og tilgængelighed. Ressourcebanken indeholder udarbejdede læringsforløb for alle klassetrin og med en faglig bredde tilvejebragt i samarbejde med eksterne partnere. Skoleafdelingen i Skive Kommune frikøber fra tid til anden lærere fra deres job til at udarbejde eksemplariske læringsforløb koblet til lokale samarbejdspartnere. De frikøbte lærere får mulighed for at fordybe sig og tage kontakt til flere potentielle samarbejdspartnere, dække alle lokalområder og dække alle fag. Derudover kan man som lærer bidrage til at holde siden opdateret ved at indsende nye læringsforløb.

For andre er koordineringen opstået decentralt²⁹, hvor den enkelte skole eller aktør har fået samarbejdet igangsat ved eget initiativ eller med minimal involvering fra forvaltningen. Dette ses for eksempel i kommuner med større landdistrikter, hvor samarbejder ofte opstår ud fra et rigt foreningsliv, eller i mindre kommuner med mindre byer, der bærer præg af personlige netværk og relationer.

Et eksempel på et decentralt organiseret samarbejde i Aabenraa

En lokal folkeskole, gymnastikforening og Sundeved Efterskole i Aabenraa samarbejder om at bidrage til undervisningen i idræt i folkeskolen, til efterskolens idrætslinjeundervisning samt til gymnastikforeningens udbudte aktiviteter. Det er efterskolen, der lægger faciliteter til. Efterskolens gymnastik- og idrætslærere bidrager til undervisningen både i folkeskolen og gymnastikforeningen, og efterskolens elever deltager som hjælpeinstruktører. Efterskoleeleverne får ved efterskoleopholdets slutning et hjælpeinstruktørbevis, så de kan have hold i gymnastik- og idrætsforeninger.

²⁸ Deloitte (2014): Den åbne skole; KL (2015): *Læring i den åbne skole*.

²⁹ Ibid.

Formålet med projektet er at støtte op om og sikre sammenhæng i lokalsamfundets idrætsaktiviteter ved at sammenbringe de forskellige kompetencer og faciliteter, som de tre parter hver især har. Udfordringen er at fastholde det tætte samarbejde, som projektet kræver. Imidlertid er det netop dette samarbejde, som styrker relationen mellem folkeskolen og fritidslivet.

I endnu andre tilfælde er virkeligheden en blanding af en central og decentral model. Det ser desuden ud til, at de decentrale samarbejdsmodeller med tiden bevæger sig hen mod at blive en mere blandet organiseringsform, hvor koordineringen i højere grad er centralt styret eller iværksat³⁰.

Eksempel på et samarbejde, der er både centralt og decentralt organiseret

Projektet Samarbejde om den åbne skole (SOL) kigger nærmere på, hvilken rolle ungdomsskolen kan spille i ambitionen om at åbne folkeskolen mere mod omverdenen. Gennem stærke partnerskaber mellem de to skoleformer kan man opnå en alsidighed i skoledagen og en øget læring for eleverne. Projektet samler løbende gode eksempler ind, og formålet er at inspirere landets folkeskoler og ungdomsskoler til at indgå i virksomhedsfulde samarbejder, der kan bidrage til at realisere visionen om den åbne skole. Gennem projektet bliver en lang række materialer stillet til rådighed for eksempel konkrete undervisningstilgange, forslag til organisering af samarbejdet, værktøjer til evaluering af elevernes læring og trivsel³¹.

Udvalget for øget samspil ser denne bevægelse – fra decentrale organiseringer opstået på lokalt initiativ og hen til en mere central facilitering af samarbejdet – som nyttig for at sikre, at alle børn får gavn af de gode tilbud. Endnu afhænger en skoleklasses udbytte af den åbne skoles muligheder i høj grad af, om der er enkelte medarbejdere på skolen, som er motiveret til øget samspil og derfor prioriterer at bruge de ekstra kræfter, det kræver på at etablere og udvikle et samarbejde. Der er en udfordring i at bevare, udbrede og varigt forankre samarbejdet uafhængigt af den enkelte lærer eller pædagog. Her spiller organiserende netværk som eksempelvis skole- og kulturtjenester også en rolle, da de kan sparre, støtte og dele viden om eksisterende eller opstart af nye samarbejdskoncepter.

Det er dog stadig væsentligt og positivt, at den enkelte lærer, pædagog, forælder eller aktør fra kultur- eller foreningslivet sætter deres eget netværk og egne idéer i spil. Det er i denne sammenhæng vigtigt at tage stilling til, hvordan man undgår, at viden, ekspertise og erfaringer forsvinder, når en ildsjæl – eksempelvis en lærer på en skole eller en koordinator i en kultur- eller fritidsforvaltning – ikke længere er ansat eller har samme funktion.

En kulturtjeneste er en lokalt forankret infrastruktur, som fremmer samspillet mellem eksterne læringsmiljøer i en bred forstand (for eksempel biblioteker, kulturhuse, idrætsforeninger, museer, virksomheder, forsyninger, musikskoler, billedskoler etc.) og skoler, dagtilbud og ungdomsuddannelser i et givent geografisk område af Danmark.

Det kan ske gennem en koordinator, som sikrer dialogen mellem partnerne, fælles digital indgang eller særlige undervisningsforløb, som er tilrettelagt, så der skabes merværdi for elevernes læring ved at inddrage de lokale eksterne læringsrum.

Et samarbejde, der blander drama, engelsk og historie i ét forløb på Aalborg Kulturskole

Dramacenteret ved Aalborg Kulturskole har i flere år kørt forskellige projekter, hvor skoleklasser kommer på besøg på Dramacenteret. I projektet blandes drama, engelsk og historie i et forløb for en af kommunens 6. klasser. Børnene har arbejdet med bl.a. baggrunden for

³⁰ KL (2015): *Læring i den åbne skole*.

³¹ Ungdomsskoleforeningen (2016): *Samarbejde om læring i den åbne skole*.

den amerikanske tradition Thanksgiving hjemme på egen skole, og på Dramacentret ledes de yderligere ind i historien bag Thanksgiving via sanser og dramadidaktik. Hele projektet om Thanksgiving foregår på engelsk, og er centreret omkring et besøg af den fiktive amerikaner og gæstelærer Laurie Nielson alias underviser på Dramacentret, Lotte Damsgaard. Tilbuddet er i øjeblikket gratis for skolerne og kører for andet år i Aalborg Kulturskoles regi. Det er Aalborg Kommune/Skoleforvaltningen, der overordnet står for tilbuddet gennem tilskud til Aalborg Kulturskole/Dramacentret.

De foreløbige erfaringer viser, at samspillet mellem skole og fritidslivet skal adresseres og rammesættes på alle niveauer. Der ses endnu stor forskel i kommunernes og skolernes prioritering af den åbne skole i forhold til de mange andre opgaver, de har skullet løse i forbindelse med reformen.

Det kommer blandt andet til udtryk i de første resultater fra evaluerings- og følgeforskningsprogrammet for folkeskolereformen, som peger på, at der er indledende udfordringer i forbindelse med at udfolde intentionerne og potentialerne i den åbne skole³². Det betyder, at lokalområdets potentialer ikke udnyttes til fulde.

Herunder er der stadig potentiale at hente, hvis skolebestyrelserne endnu ikke har lavet principper for den understøttende undervisning (herunder den åbne skole) og samarbejdet mellem lokalsamfundets kultur-, idræts- og foreningsliv. Det er udvalgets oplevelse, at en højere prioritering i skolerne er afgørende for at udvikle samspillet mellem skole og fritidsliv.

Find vejledning til udarbejdelse af principper og eksempler på principper på Skole og Forældres hjemmeside: <http://skole-foeraeldre.dk/artikel/principper>

Kommunen som igangsætter, retningsgiver og facilitator

Kommunen – herunder især kommunalbestyrelsen – har en unik position i forhold til at sikre overblik og sammenhæng mellem de mange forskellige aktører og indsatser, der folder sig ud i samspillet mellem skoler og eksterne aktører fra lokalområdet. Denne position kan med fordel benyttes til at sikre en central rammesætning, fælles vision for samarbejdet og koordinering, der kan optimere processer omkring samspillet og ressourceforbrug hos skolerne og fritidslivets aktører – i dialog og med inddragelse af skoler og eksterne aktører. Ambitionen med det øgede samspil er netop at række ud over den enkelte skole, fritidsordning, forening eller kulturinstitution og i højere grad se på børn og unges hverdag i et helhedsperspektiv og i et 0-18 års perspektiv. Derfor peger undersøgelser³³ såvel som udvalget for øget samspil på, at kommunerne har en nøglerolle, når det kommer til at understøtte samspillet, herunder i forbindelse med åben skole. Selvom børnenes aktiviteter ofte vil foregå i forskellige arenaer, vil det samlede skole- og fritidsliv ofte ligge inden for kommunens grænser.

Kulturtjenesten

Lolland, Guldborgsund og Vordingborg kommuner har sammen etableret Kulturtjenesten, der danner rammerne om et samspil mellem forvaltning, dagtilbud og skoler samt 16 kulturaktører i de tre kommuner. Kulturtjenesten har således et helhedsperspektiv på børn og unge fra 0-18 år. Formålet er at gøre det lettere for dagtilbud og skoler at benytte lokale kultur- og læringsforløb og samtidig i dialog med dagtilbud og skoler at udvikle nye samarbejder og læringsforløb. Dette sker bl.a. gennem en nedsat bestyrelse med parter repræsenteret fra alle kommuner, dagtilbud og skoler samt kultur- og fritidsliv. Bestyrelsen tager ansvar for foreningens daglige virke og har synliggjort Kulturtjenesten gennem etablering af ambassadører på alle institutioner. Den daglige ledelse af Kulturtjenesten varetages af en udviklingskoordinator, der ansættes af og er ansvarlig overfor bestyrelsen.

³² Nielsen, C.P., et al. (2015): *Folkeskolereformen – Beskrivelse af 2. dataindsamling blandt elever*.

³³ KL, Dansk Industri & Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2015): *Skole-virksomhedssamarbejde i udskolingen: Guide til virksomheder*; Nationalt netværk af skoletjenester (2014): *Kommunernes understøttelse af kulturinstitutionernes undervisning*.

Det er udvalgets oplevelse, at ikke alle kommuner endnu har sat samspil på den lokale dagsorden og lavet visioner eller politikker for området, og derfor står nogle kommuner over for udfordringer med at komme i gang. Kommunerne kan vælge at finde deres egen måde at gøre det på, eller de kan indgå partnerskaber med andre kommuner. Det er dog væsentligt, at samspil tænkes ind i de områder, som kommunen i forvejen arbejder med på eksempelvis børne-/ungeområdet, hvis indsatsen skal være meningsgivende for de aktører, som kommunen vil mobilisere.

Ud over kommunens vigtige opgave sammen med skoler og eksterne aktører er at skabe og formidle en tydelig fælles vision for samspillet, der kan aktivere både skoler og eksterne aktører, er der også en række mere konkrete initiativer, som kommunen kan iværksætte for at øge samspillets succes. Det er for eksempel en fordel, at forvaltningen støtter den svære opstart med forventningsafstemning og rolleafklaring ved at udarbejde en skabelon for, hvad skoler og samarbejdspartnere skal være enige om, når de indleder et samarbejde. En forvaltning kan eventuelt også stille sig til rådighed som facilitator på de første indledende møder³⁴.

For at etablere endnu stærkere kommunikationsmuligheder mellem skoler og eksterne aktører kan der skabes mere klare kommunikationsveje. Det kan eksempelvis gøres ved at udpege en central koordinerende enhed inden for kommunen, der er let at finde for skoler og eksterne aktører, som har interesse i at indlede et samarbejde. Med en central enhed til koordinering af samspil kan der skabes et samlet overblik over skolernes muligheder for samarbejder i lokalområdet. Samtidig kan skoler og fritidslivets aktører nøjes med at lede ét sted for at finde viden om for eksempel ansvarsfordeling, formål og rammer for samarbejderne³⁵.

Forvaltningen kan også vælge at tage initiativ til at udbrede en it-plattform, hvor aktørerne let kan finde hinanden, dele idéer og finde støttende materiale. Skoleforvaltningen i Aalborg Kommune

³⁴ KL (2015): *Læring i den åbne skole*.

³⁵ *Ibid.*

har for eksempel haft succes med at indføre et Playtool, der viser foreninger og skoler, at man er til stede og interesserede i et samarbejde om åben skole³⁶. Dog skal det overvejes, hvor mange forskelligartede platforme der skal i spil, og hvorvidt der kan sikres samspil mellem de forskellige platforme, således at der skabes et fælles overblik og høj brugervenlighed for alle relevante brugere. Samtidig kan forskelligartede platforme styrke skellet mellem kommunerne i stedet for at støtte en spredning af gode samarbejder på tværs af kommunegrænser. Udvalget peger derfor på, at en platform med fordel kan være landsdækkende – eventuelt med søgefunktion, så aktører kan findes på postnummer, således at det lokale niveau understøttes. En vigtig opgave i forbindelse med at opbygge en landsdækkende it-plattform er at sikre ejerskab til den lokalt, således at platformen er opdateret og opleves relevant for brugerne.

Det er udvalgets oplevelse, at netværksdannelse med forskellige aktører er en meget givtig måde at udvikle fælles idéer til nye samarbejder eller udbrede eksisterende. Her kan kommunen også påtage sig en rolle som opstarter eller facilitator af netværket, eller de kan sørge for at uddelegere rollen ved eksempelvis at aktivere brugen af skole- eller kulturtjenester. På den måde kan det forsøges at opveje den relationsbårne netværksdannelse, der både kan være skrøbelig og personafhængig.

For at støtte det lokale arbejde ude på den enkelte folkeskole kan forvaltningen drøfte med skolerne, om der er brug for initiativer, der kan ruste deres organisation, ledelse og kapacitet til at håndtere og videreudvikle samarbejdet om den åbne skole. Et godt forum for en sådan afklaring kunne være de lovpligtige dialogmøder mellem kommunalbestyrelsen og skolebestyrelser eller drøftelse i det fælles rådgivende organ. Desuden kan det også være en fordel for det lokale samarbejde, at der på hver skole er en koordinator, der har den primære kontakt til eksterne samarbejdspartnere³⁷. Derudover har mange skoleledelser lokale netværk, som også kan være givtige informationskanaler i forhold til eksterne samarbejder i lokalområdet. På den måde er kommunerne en nøgleaktør, både som igangsætter og sammen med skolebestyrelserne som retningsgiver af initiativer angående samspil i kommunen. Mere konkret er kommunen afgørende som faciliterende og understøttende organ, der kan hjælpe med at gøre praktikkerne synlige for hinanden og få et godt samarbejde igangsat.

Hent inspiration til samarbejde i den åbne skole i KL's publikation *Læring i den åbne skole* eller på Danmarks læringsportal, emu.dk

Konkret i forhold til den åbne skole er det kommunernes erfaringer, at det tager tid at skabe de nødvendige rammer og relationer og den nødvendige pædagogik og didaktik for at integrere den åbne skole i skoledagen³⁸. Trods de indledende udfordringer tegner der sig dog et billede af, at der mange steder nu er fundet løsninger på at organisere og facilitere samarbejder mellem skolerne og kultur- og foreningslivet. Det er dog stadig nødvendigt for alle kommuner løbende at justere og kvalificere eksisterende samarbejder og organiseringen af dem.

Inddragelse af skoler og eksterne aktører

Selvom kommunerne spiller en central rolle i at skabe rammer og retning for et øget samspil, så er de langt fra den eneste aktør, der har og tager et medansvar. I mange tilfælde har det været medarbejdere på skolerne eller aktører uden for skolen, der har udvist størst initiativ til at starte forløb op³⁹. Derfor vil en mere centraliseret og formaliseret samarbejdsorganisering, der igangsættes og understøttes af kommunerne, for nogle opleves som noget nyt og ikke entydigt positivt.

³⁶ <http://www.sifa.dk/playmaker-playtool.dk>; <http://playtool.dk/forside.aspx>

³⁷ KL (2015): *Læring i den åbne skole*.

³⁸ KL (2016): *Læring i en varieret skoledag – ny praksis i folkeskolen II*.

³⁹ Nationalt netværk af skoletjenester: *Skolernes brug af undervisningstilbud i kulturinstitutioner og læringsmiljøer*; Ungdomsskoleforeningen (2016): *Samarbejde om læring i den åbne skole* (SoL).

Det er derfor vigtigt at understrege, at de samarbejdende skoler og eksterne aktører fortsat har en helt central rolle for at få koordineringen til at lykkes for at understøtte samspillet. Det velfungerende samarbejde er for eksempel karakteriseret ved, at det er forankret hos skolernes egne ledelser og bestyrelser⁴⁰. I næste kapitel udfoldes ledelsernes ansvar for at øge samspillet, og i rapportens sidste kapitel fokuseres der på det gode samarbejde, der må skabes, for at få intentionerne til at fungere i praksis.

Når kommunen arbejder med at oprette en koordinerende enhed og udforme visioner og planer for samspilsinitiativer i kommunen, er det desuden afgørende for en bæredygtig løsning at inddrage repræsentanter fra skoler, fritidstilbud, kultur- og foreningsliv og andre interessenter. Både for at få input til de behov, der er iblandt praktikerne, og for at støtte netværksdannelse mellem skolerne og de eksterne aktører. Kommunen kan i den forbindelse vælge at arrangere og facilitere netværk af lokale aktører, så praksisnære idéer, inspiration og udfordringer kan diskuteres og tænkes ind i rammerne for organiseringen af de mange forskellige samarbejder. Kommunernes arbejde med retning og rammer skal desuden ske i respekt for skolernes og de eksterne aktørers kompetence til at fastsætte egne principper for samarbejdet.

Et princip om bred inddragelse er et stærkt udgangspunkt

I Aalborg Kommunes skoleforvaltning er det et princip at sørge for bred involvering forud for implementering af nye tiltag. Derfor blev alle skoler repræsenteret i minimum en af de arbejdsgrupper, der blev nedsat i forbindelse med skolereformen. Det gav skolerne en solid følelse af ejerskab for indholdet i kommunens rammesætning, at de havde været inddraget i arbejdsgruppen. Samtidig har det gjort det nemmere for skolerne at lave lokale tilpasninger.

Hvor kommer ressourcerne fra?

Flere af de samarbejder, som udvalget har set som inspirerende eksempler på øget samspil, er finansieret af puljer eller fonde. I nogle tilfælde deler skoler og fritidsliv udgifterne, eller der trækkes på frivillig arbejdskraft, mens andre samarbejder har en helt tredje finansieringsmodel. Flere af kultur- og fritidslivets aktører har i opstartsperioden været klar til at bidrage med ressourcer, fordi de kan se et potentiale i samarbejdet med skolerne⁴¹. Men da samarbejdet på sigt skal udbredes og blive en velintegreret og selvfølgelig del af skolernes og fritidslivets hverdag, presser også spørgsmålet om ressourceforbrug sig på.

Der er fra statslig side ikke øremærket midler til samspillet mellem skole og fritid. Tanken er derimod, at kommuner, skoler og samarbejdende aktører finder ud af at udnytte de ressourcer og den kapacitet, som i forvejen findes.

I kommunerne arbejdes med forskellige finansieringsmodeller. KL peger desuden på en række spørgsmål, som kommunerne kan overveje som led i at udnytte ressourcerne mest optimalt i forbindelse med den åbne skole⁴².

Kommunerne kan blandt andet overveje at afsætte penge til samarbejder inden for den åbne skole centralt eller lokalt på den enkelte skole. Her er det nogle af fritidslivets aktørers opfattelse,

⁴⁰ KL (2015): *Læring i den åbne skole*.

⁴¹ Kompetencecenter for Børn, Unge og Billedkunst og Landsforeningen Børn, Kunst og Billeder (2015): *Billedskoler i Danmark – Kortlægning og spørgeskemaundersøgelse 2014/15*.

⁴² KL (2015): *Læring i den åbne skole*.

at en central finansiering i højere grad sikrer, at midlerne giver større effekt. Kommunerne har også mulighed for at afsætte dele af ressourcerne i den understøttende undervisning til eksterne aktører, og det var der ifølge KL omkring 15 procent, der gjorde i 2014/2015-budgettet⁴³. Det er dog afgørende, at en sådan prioritering også giver mening set fra skolernes side.

Desuden kan allerede eksisterende faciliteter som lokaler og materialer, der måske ikke benyttes fuldt ud i dag, blive aktiveret ved at tilbyde dem for at understøtte samarbejde mellem skole og fritidsliv. Øget samspil kan også tænkes ind, når der fastlægges nye tilskudsordninger inden for skoleområdet, eller når der er planer om at ombygge et område eller en skole. På den måde bliver finansiering af øget samspil mellem skole og fritidsliv noget, der skal tænkes ind i forhold til andre initiativer⁴⁴.

Udvalget for øget samspil opfordrer både kommuner, skoler og eksterne aktører til at overveje, hvor de kan byde ind med kapacitet og ressourcer, der står ubenyttet hen. Herudover må samarbejdspartnerne tage stilling til den ressourcemæssige vinkel af samarbejdet allerede i opstartsfasen. Fritidslivets aktører skal blandt andet fra start være klar over, hvilke ressourcer der kræves af dem, og de skal tage stilling til, hvilke læringsforløb og -koncepter de er i stand til at løfte med de nuværende ressourcer – også med henblik på, at nogle koncepter kan blive meget populære blandt skoleklasserne.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

Ledelse er en katalysator for et øget samarbejde

De foreløbige erfaringer viser, at det er vigtigt at have fokus på organisering og koordinering og sikre en fælles retning hos forvaltningen såvel som hos skolens og fritidslivets aktører. I dette arbejde er ledelse en nøglefaktor. Ledelse skal forstås i sin bredeste form, idet der er tale om et fælles ledelsesmæssigt ansvar på tværs af skole og fritidsliv. Ledelse kan således være en konkret funktion i en styringskæde og faglig ledelse i en mere relationel og horisontal forståelse.

Udvalget for øget samspil har drøftet, hvordan ledelse hos de forskellige aktører i og uden for skolen kan støtte samspillet, der per definition går på tværs af de organisationer, som ledelserne normalt ser sig selv som del af. Ledelsesopgaven indebærer både, at der skabes retning, rammer og opbakning internt i organisationerne og på tværs af organisationerne.

I følgende afsnit præsenteres først den opgave, der går igen for alle aktørers ledelser. Herefter fremhæves de aktører, der bærer et formelt ledelsesansvar, mens der for andre er tale om mere frivillige ledelsesprioriteringer, der kan gavne samspillet. Afslutningsvist sættes der fokus på skoleledelsen.

Ledelser, der bakker op, sætter mål og samarbejder

For det enkelte samarbejde er det vigtigt, at der er ledelsesmæssig opbakning fra alle involverede parter. Ledelserne skal desuden på en gang påtage sig ansvaret for at prioritere et øget samspil indad i deres respektive institutioner, organisationer og foreninger og samtidig oparbejde og vedligeholde et godt samarbejde med ledelserne fra de samarbejdende organisationer.

Hvad angår opgaven indad i organisationen, er den nære ledelsesopbakning en essentiel forudsætning for, at samarbejdet forløber bedst muligt, og at samarbejdets potentiale udnyttes og dermed bedst muligt styrker børnenes læring og trivsel. Her er arbejdet med faglige incitament, ejerskab hos medarbejdere og allokering af ressourcer særligt vigtige faktorer. Desuden vil et fælles organisatorisk mål med det øgede samspil gøre det lettere at indarbejde dette i den daglige arbejdskultur – og det vil vise, at det skal ses som en væsentlig prioritet.

Den mere udadvendte opgave kan forstås som en form for kollaborativ og netværksbaseret tilgang til ledelsesopgaven. Det handler om at have evnen til at *"overskride hierarkier, formelle organisationer, institutionelle logikker (...) for at skabe merværdi"*⁴⁵. Her må ledelserne hos de forskellige aktører række ud efter hinanden, igangsætte processer, inddrage medarbejderne, fastlægge de overordnede rammer og lære af hinandens faglige tilgange. En sådan tilgang kræver, at der tages et fælles ledelsesmæssigt ansvar på tværs af skole og fritidsliv. Her er det også vigtigt, at ledelserne går foran i arbejdet med at få sat ord på, hvad de vil og kan – både generelt og i forhold til samarbejder med de andre aktører. På den måde lettes arbejdet med at forventningsafstemme og finde en måde at arbejde på, der bidrager til de forskellige samarbejdspartners mål og interesser.

Bredt samarbejde med klar ledelsesprioritering og -opbakning

På Risingskolen, Seden Skole og Ungdomsskolen UngNord udvikler de nye valgfag til udskolingen i samarbejde med Odense Zoo, Odense Musikskole, Syddansk Erhvervsskole og Tietgens Erhverv. På alle skoler og institutioner er ledelsen direkte involveret i projektet, og

⁴⁵ Undervisningsministeriet (2015): *Ledelse af den nye folkeskole – Syv ledelsesfelter til skoleledelser og forvaltninger*.

ethvert nyt samarbejde går gennem ledelsen. Derudover deltager ledelsen fra alle projektets institutioner også i Odenses ungedidaktik-forum, så de på et overordnet plan kan bruge erfaringerne til at udvikle ungedidaktikken.

Folkeskolerne og ungdomsskolen leverer elever til de nye valgfag, mens erhvervsskolerne og kulturinstitutionerne leverer lærerkræfter og autentiske åben skole-læringsmiljøer. Parterne afstemmer sammen det faglige indhold i valgfagene, så det sikres, at de lever op til Fælles Mål. Alle parter drager fordel af samarbejdet. Kulturinstitutionerne og erhvervsskolerne kommer i kontakt med eleverne, som udgør et stort rekrutteringspotentiale for dem, og folkeskolerne og ungdomsskolen får adgang til autentiske læringsmiljøer, som de ikke selv kan skabe.

Folkeskolen/ungdomsskolen betaler per elev, der deltager i musikskolens og Odense Zoos valgfag, mens ungdomsuddannelsernes valgfag finansieres på anden vis.

Ledelsesansvar ifølge loven

I forhold til ledelsesopgaven med at støtte og øge samspillet er nogle opgaver defineret i lovgivningen. Folkeskolen er med reformen og indførelsen af den åbne skole forpligtet til at inddrage det lokale idræts-, kultur- og foreningsliv. Folkeskoleloven giver blandt andet kommunalbestyrelsen til opgave at fastlægge mål og rammer for skolernes samarbejder, mens det er skolebestyrelsens opgave at fastsætte principper for samarbejdet. Alle skoler skal have en skolebestyrelse. Skolebestyrelsen består af repræsentanter fra forældre, elever og skolens personale og evt. repræsentanter fra det lokale erhvervsliv, de lokale ungdomsuddannelsesinstitutioner eller lokale foreninger, som samarbejder om skolens udvikling. Skolebestyrelsen fastsætter principper for skolens virksomhed.

Skole og Forældre har i 2015 gennemført en undersøgelse af skolebestyrelsers arbejde med principper⁴⁶. Undersøgelsen viser, at 29 procent af skolebestyrelserne har lavet principper for åben skole. Dette står i væsentlig kontrast til, at 87 procent af skolebestyrelserne har lavet principper for samarbejdet mellem skole og hjem og om skolens og forældrenes ansvar i samarbejdet. Derudover er de hyppigst forekomne emner undervisnings organisering, holddannelse, inklusion og understøttende undervisning, som omkring hver tredje skolebestyrelse har lavet principper for.

Hent mere inspiration i Skole og Forældres hæfte 4: "Skolebestyrelsens arbejde – principper til styring af skolen" <http://www.skole-foraeldre.dk/sektion/skolebestyrelsens-værktøjskasse>

De lokale kommunalpolitikere har et ansvar for at sætte retning for kommunens folkeskolars arbejde med den åbne skole og italesætte lokale prioriteringer som for eksempel sundhed og bevægelse eller kunst og kultur for alle børn og unge⁴⁷. Inden for rammerne af kommunalbestyrelsens og skolebestyrelsens beslutninger er det desuden ifølge folkeskoleloven den enkelte skoles leders ansvar at fastlægge undervisnings organisering og tilrettelæggelse.

Folkeskolelovens § 3, stk. 4:

Skolerne indgår i samarbejder, herunder i form af partnerskaber, med lokalsamfundets kultur-, folkeoplysnings-, idræts- og foreningsliv og kunst- og kulturskoler, med lokale fritids- og klubtilbud og med de kommunale eller kommunalt støttede musikskoler og ungdomsskoler, der kan bidrage til

⁴⁶ Skole og Forældre er landsorganisationen for skolebestyrelser og forældre til børn i folkeskolen. Skole og Forældre (2015): *Hæfte 4: Skolebestyrelsens arbejde med principper for skolens virksomhed*.

⁴⁷ KL (2015): *Læring i den åbne skole*.

opfyldelsen af folkeskolens formål og mål for folkeskolens fag og obligatoriske emner. Kommunalbestyrelsen fastlægger mål og rammer for skolernes samarbejder, og skolebestyrelsen fastsætter principper for samarbejdet.

Folkeskolelovens § 2, stk. 2: Den enkelte skoles leder har inden for rammerne af lovgivningen og kommunalbestyrelsens og skolebestyrelsens beslutninger ansvaret for undervisningens kvalitet i henhold til folkeskolens formål, jf. § 1, og fastlægger undervisningens organisering og tilrettelæggelse.

Loven omfatter desuden kommunale og kommunalt støttede musik-, billed- og ungdomsskoler, der også er forpligtet til at indgå i samarbejder med folkeskolen i forbindelse med den åbne skole. Der er således tale om et formelt dobbeltsidet ledelsesansvar til at sikre en bæredygtig organisering.

De øvrige eksterne aktørers ledelsesopgaver er ikke omfattet af loven, men ikke desto mindre centrale. Mange organisationer og foreninger har individuelle retningslinjer og formålsbeskrivelser, der påpeger et ledelsesansvar, der er relevant at få afklaret og aktiveret i processen mod et øget samspil.

Ledelse i og af skolen

Skoleledelsen har som nævnt en nøglerolle i skolernes samarbejde med eksterne aktører, og det er væsentligt, at skoleledelsen arbejder med at facilitere et samarbejde, der kan understøtte børnenes læring⁴⁸. Forskning viser, at skoleledelsen har stor betydning for elevernes læring og trivsel, og ledelsen har brug for den kommunale forvaltnings opbakning. En virksomhedsfuld forvaltning og skoleledelse har kompetencer inden for syv ledelsesfelter⁴⁹:

- Ledelse af læringsmiljøer
- Ledelse af strategi og forandringsprocesser
- Ledelse af viden- og resultatbaseret udvikling af skolens undervisning
- Ledelse af kapacitets- og kompetenceudvikling
- Ledelse af fag- og tværprofessionelt samarbejde
- Ledelse af trivsel, motivation og engagement
- Ledelse af den åbne skole

I ledelse af den åbne skole fremhæves behovet for ledelseskompetencer, der i særlig grad skal sikre rammesætning og understøttelse. Der peges på *"kollaborativ ledelse, der kan forstås som netværksskabende og -baseret. Tilgangen bygger på evnen til at overskride hierarkier, formelle organisationer, institutionelle logikker (...) for at skabe merværdi (...)"*⁵⁰. Der peges blandt andet på, at skoleledelsens rolle er at analysere behov og potentialer ved inddragelse af eksterne faglige miljøer med henblik på at mobilisere ressourcer i lokalsamfundet.

Hent mere inspiration i Børne- og Kulturchefforeningen og Skolelederforeningens Dialogoplæg: Kommunalt partnerskab for læring. Ledelse i skolen og af skolen

Det er en central komponent, at samarbejdet er af god kvalitet og specifikt skal understøtte skolens mål for børnenes læring og trivsel⁵¹. Skoleledelserne er vigtige for at sikre, at alle, der

⁴⁸ Undervisningsministeriet (2015): *Ledelse af den nye folkeskole – Syv ledelsesfelter til skoleledelser og forvaltninger*.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Undervisningsministeriet (2015): *Ledelse af den nye folkeskole – Syv ledelsesfelter til skoleledelser og forvaltninger*; EMU: *"Den åbne skole: Netværk og gode relationer skal plejes og passes"*, <http://www.emu.dk/modul/den-%C3%A5bne-skole-netværk-og-gode-relationer-skal-plejes-og-passes-o>, tilgået 28. april 2016.

samarbejder om børnene, får en fælles forståelse af centrale begreber som læring, mål, trivsel og personlig udvikling. Konkret er det væsentligt, at skoleledelsen kommunikerer skolens vision og målsætninger om at styrke børnenes læring, dannelse og trivsel, der er en del af skolens værdiregelsæt, som skoler skal formulere til samarbejdspartnerne såvel som medarbejderne på skolen. Erfaringer viser, at det understøtter samspillet, når skoleledelsen tager ansvar for at rammesætte konkrete samarbejder, hvor praktiske, økonomiske og juridiske spørgsmål skal afklares. Dette kan med fordel ske i samspil med forvaltningen⁵².

Hent inspiration i EVA's refleksionsværktøj "Videre med skolereformen" (2016)

Skolens samarbejde med eksterne aktører stiller altså særlige krav til bestemte dele af skoleledelsens praksis. Skoleledelsen skal indgå i en form for netværksskabende og -baseret ledelse. Her indgår tætte relationer til samarbejdspartnere i andre institutioner, og det kræver, at skolelederen forstår at have udsyn, der strækker sig ud over formelle organisatoriske skel for at skabe merværdi i læringsmiljøet for skolens elever⁵³.

Læs mere i publikationen Ledelse af den nye folkeskole – De syv ledelsesfelter for skoleledelser og forvaltninger

Samtidig er det vigtigt, at skoleledelsen prioriterer, udvikler og allokerer de nødvendige ressourcer og kompetencer, der kan understøtte skolens partnerskaber og samarbejde med andre institutioner og organisationer, for eksempel ved at foretage en kritisk vurdering af, hvad der faktisk kræves af skolen for at understøtte og få udbytte af samarbejdet⁵⁴. I skoleledelsens konkrete arbejde med at rammesætte skolens arbejde

⁵² Undervisningsministeriet (2015): Ledelse af den nye folkeskole; EMU: *Den åbne skole: Netværk og gode relationer skal plejes og passes*, <http://www.emu.dk/modul/den-%C3%A5bne-skole-netv%C3%A6rk-og-gode-relationer-skal-plejes-og-passes-o>, tilgået 28. april 2016

⁵³ Undervisningsministeriet (2015): Ledelse af den nye folkeskole – Syv ledelsesfelter til skoleledelser og forvaltninger; EMU: *Netværksledelse og – organisering*, <http://www.emu.dk/modul/netv%C3%A6rksledelse-og-%E2%80%93-organisering>, tilgået 28. april 2016.

⁵⁴ Undervisningsministeriet (2015): Ledelse af den nye folkeskole – Syv ledelsesfelter til skoleledelser og forvaltninger; EVA (2016): *Videre med skolereformen – den åbne skole*.

med den åbne skole kan det blandt andet være relevant at tage stilling til, om den åbne skole er tænkt ind i skolens samlede årsplanlægning, og om åben skole-aktiviteterne skal ligge i fagundervisningen eller i selvstændige moduler⁵⁵.

Den daglige skoleledelse har et særligt ansvar for fagligt at understøtte det pædagogiske personale i det konkrete samarbejde med eksterne. Det betyder, at skoleledelsen blandt andet har ansvar for at skabe nysgerrighed blandt lærerne i forhold til, hvilke muligheder et samarbejde med for eksempel den lokale idrætsforening kan give i idrætsundervisningen. Tæt forbundet hertil er også, at skoleledelsen skal have blik for at aktivere og udvikle det pædagogiske personales kompetencer.

Forskning peger på, at skoleledelsen også er central i faciliteringen af samarbejdet mellem forskellige professioner⁵⁶. Skoleledelsens opgaver i forhold til samarbejdet mellem lærere og pædagoger er blandt andet at have fokus på en fælles forståelse af kerneopgaven, opbygge en ligeværdig samarbejdskultur samt at sikre mulighed for samarbejde i hverdagen⁵⁷.

Forskningen undersøger ledelse, hvor fokus er på nødvendigheden af, at lederne udøver faglig ledelse. Det er i sidste ende de ansattes faglighed, der er afgørende for kvaliteten. Faglig ledelse bliver dermed omdrejningspunktet for ledelse af medarbejdere både fra egen og andre organisationer⁵⁸.

⁵⁵ EVA (2016): *Videre med skolereformen*.

⁵⁶ KL (2015): *Fritidstilbud under forandring*; Østergaard, Søren & Schultz, Christoffer (2015): *Klubbernes gode samarbejde med skolen – Afsluttende rapport i forbindelse med projektet "Det gode samarbejde mellem skole og klub"*. Center for Ungdomsstudier, BUPL, Ungdomsringen, Undervisningsministeriet.

⁵⁷ Væksthus for Ledelse (2015): *Ledelse af samarbejde om læring og trivsel i folkeskolen*.

⁵⁸ Voxted, S. (2016): *Faglig ledelse i offentlige organisationer*. Hans Reitzels Forlag.

Samspil baseret på et ligeværdigt samarbejde

I dette kapitel er omdrejningspunktet, hvordan aktørerne i praksis får et godt samarbejde i kraft af – og nogle gange på trods af – de forskellige forudsætninger, som aktørerne kommer med. Her er fokus på det gode børne- og ungeliv som det fælles udgangspunkt, der forener både skoler, børn/unge, forældre, kommunale tilbud, foreningsliv, kulturinstitutioner og de mange øvrige aktører fra fritidslivet centralt.

Der har gennem mange år eksisteret samarbejder mellem skole og fritidsliv. Et godt samarbejde og gode samarbejdsrelationer er afgørende for at høste potentialerne ved, at skole og fritidsliv spiller ind med hver deres kompetencer i forhold til, at børnene og de unge lærer noget, trives og udvikler sig som mennesker. Der peges også fra flere sider på, at man gennem et godt samarbejde mellem forskellige fagligheder får flere professionelle perspektiver på børnenes trivsel og læring, hvilket kan bidrage til, at der på bedst mulig vis tages hånd om både de faglige og sociale elementer i barnets liv⁵⁹.

Når kommuner, skoler og fritidsliv samarbejder om børn og unge, kommer alle de involverede parter relationer i spil. Samarbejdet og relationerne udfolder sig på mange organisatoriske niveauer. Det kan være samarbejder mellem forvaltninger og fritidslivets aktører, og det kan være samarbejder mellem de voksne, der er helt tæt på børnene og de unge – både i og uden for skoletiden. Anledningen til at begynde det gode samarbejde kan desuden være alt fra kommunens vision for deres indsats for børn og unge til et delt ønske om en øget forståelse for den moderne periode mellem dansklæreren for 5.a og medarbejderen fra det lokale museum, som klassen skal besøge i den kommende uge.

Udgangspunktet for et godt samarbejde er desuden belejligt, når det kommer til øget samspil. Der ses nemlig generelt stor opbakning fra både forvaltninger, skoler, fritidsklubber og kultur- og foreningsliv, og de eksterne aktører ser gode muligheder i et øget samspil om eleverne på sigt. Mange aktører har for tiden øget fokus på de nye rammer, som åben skole har skabt, hvorfor de netop nu gerne lægger ekstra ressourcer i samspillet som en investering i fremtidens samarbejde, viser undersøgelser hos blandt andet billedskoler⁶⁰. At interessen er stor for at skabe nye samarbejder mellem skole og fritidsliv, ses også, idet der allerede i folkeskolereformens første år kunne rapporteres om hen ved 300 samarbejder alene mellem idrætsforeninger og skoler⁶¹.

De følgende afsnit undersøger, hvordan samarbejdet i praksis udspringer af forskellige forudsætninger, hvordan tydelig forventningsafstemning kan understøtte det gode samarbejde samt behovet for at nærme sig et fælles sprog om opgaven med at konstruere nye samarbejder.

Forskellige forudsætninger for samarbejdet

Som i alle typer af samarbejde er der forskellige udgangspunkter og interesser, der skal anerkendes og tilgodeses – dette gælder også i samarbejdet mellem skoler og eksterne aktører.

⁵⁹ KL (2015): Fritidstilbud under forandring; Østergaard, Søren & Schultz, Christoffer (2015): Klubbernes gode samarbejde med skolen – Afsluttende rapport i forbindelse med projektet "Det gode samarbejde mellem skole og klub". Center for Ungdomsstudier, BUPL, Ungdomsringen, Undervisningsministeriet.

⁶⁰ Kompetencecenter for Børn, Unge og Billedkunst og Landsforeningen Børn, Kunst og Billeder (2015): *Billedskoler i Danmark – Kortlægning og spørgeskemaundersøgelse 2014/15*

⁶¹ Søren Østergaard (2015): *Skole og foreningsliv i bevægelse – et baggrundsnotat*. Center for Ungdomsstudier

Centralt står skolens forpligtelse til at leve op til folkeskolens formålsparagraf og opfylde de Fælles Mål, der fastsætter, hvad børnene skal lære i skolens fag og emner. Det er afgørende for skolens interesse i at indgå i et fælles forløb, at samarbejdet finder sted på baggrund af didaktiske og pædagogiske overvejelser om elevernes faglige udvikling og trivsel. Faglighed, trivsel og dannelse skal altid være omdrejningspunktet for et samarbejde i den åbne skole.

Skolens virkelighed er den, at den er lovmæssigt forpligtet til at indgå samarbejde, hvilket også har en afsmittende effekt på dens forudsætning for at åbne sig mod samarbejde uden for skolen. Det er ikke kun et ønske, som den enkelte skole kan beslutte sig for at have, det er også et krav. Samtidig er folkeskolen midt i at implementere folkeskolereformen. Arbejdet med den åbne skole har betydet mange ændringer og stor travlhed på og omkring folkeskolerne, og nogle eksterne aktører oplever, at skolerne føler sig presset af reformen og mangler overskud til at engagere sig i samarbejdet⁶².

Heller ikke mellem skoler – eller endda internt på skoler mellem fag – er der ens forudsætninger for at samarbejde med eksterne aktører. Det kommer blandt andet an på skolernes økonomi og transportmuligheder, den enkelte lærers holdning til at tage ud af skolen, klassens sammensætning, fagenes timetal, på hvilket klassetrin fagene udbydes og hvilken prioritet fagene har i forbindelse med prøver⁶³. Når skolebestyrelserne formulerer fælles principper for åben skole, kan det bidrage til at få fokus på at skabe mere ens forudsætninger internt på skolen.

På den anden side står kultur- og foreningslivet og fritidstilbud, der alle har forskellige rammer, som de arbejder inden for. Det betyder, at skolernes samarbejde med eksterne aktører har meget uensartede vilkår alt efter, om det foregår med eksempelvis musik-, billed- og ungdomsskolerne, (skoletjenesten i) en kulturinstitution eller en idrætsforening. Forskellene kan blandt andet ses i aktørernes organisering, formål, historik, medarbejder- eller trænerforhold og kommunikationsstil. Desuden kan aktørerne have forskellige grunde til at indgå i samarbejdet, der for nogle vedkommende er fuldstændigt frivilligt og for andre indskrevet i formålsparagraffer og dermed mere bindende og nødvendigt⁶⁴.

Et ønske om at skabe engagement om temaerne identitet, nationalitet og medborgerskab

Den folkeoplysende forening Grænseforeningen har en række forskellige tilbud til undervisningssektoren, heriblandt dialogmøder og Kulturambassadørerne, som er unge fra grænselandet og 15 andre minoritetsgrupper i Danmark. Grænseforeningens formål er at oplyse om grænselandet, mindretallet og om at vokse op med flere sprog og kulturer. Foreningen ønsker at engagere de unge i mindretalsspørgsmål, hvad enten det er inden for eller uden for skoletiden. Centralt i foreningens arbejde med at skabe fællesskab i forskelligheden er Kulturambassadørerne, som tager ud på skoler og faciliterer dialogmøder med eleverne. Ambassadørerne er studerende med forskellige kulturelle baggrunde. Lærerne medvirker til at planlægge indhold og varighed af programmet, hvorefter Kulturambassadørerne overtager ansvaret for at engagere eleverne i temaer som identitet, nationalitet og medborgerskab.

I nogle tilfælde kan den eksterne aktør se muligheder i at komme ind i skolen for at få kontakt til flere børn, særligt de børn som ikke selv opsøger de tilbud, der er i fritidslivet. Det kan både medvirke til, at der generelt bliver skabt større kendskab hos eleverne til for eksempel foreningens idrætsgren og tilbud, og det kan også hjælpe i forhold til at få flere medlemmer. Interesse i flere

⁶² Ungdomsskoleforeningen (2016): *Samarbejde om den åbne skole*.

⁶³ Nationalt netværk af skoletjenester: *Skolernes brug af undervisningstilbud i kulturinstitutioner og læringsmiljøer* (endnu ikke offentliggjort).

⁶⁴ Se afsnittet om det gode børne- og ungeliv som det fælles udgangspunkt.

medlemmer eller besøgere og brugere er efter udvalgets opfattelse en hel igennem legitim motivation for at indgå i samarbejdet, når blot samarbejdet understøtter skolernes interesse i en tæt kobling til Fælles Mål.

De fleste eksterne aktører involverer sig også i samarbejder med skolerne med et ønske om at videregive deres egen store interesse for et særligt område og for at være med til at give positive oplevelser til børn og unge.

Fiskeskolen i Odense introducerer unge til en ny fritidsinteresse og det lokale foreningsliv

Odense Sportsfisker Klub har i samarbejde med Ungdomsskolen UngNord og Abildgårdskolen oprettet en særlig afdeling; Fiskeskolen, som har til formål at udbrede kendskab og lyst til at færdes i naturen.

Fiskeskolen varetages af en gruppe aktive seniorer, som brænder for, at børn og unge får større kendskab til natur og miljø, men også at de unge introduceres til en ny fritidsinteresse og det foreningsliv, som er forbundet med Odense Sportsfisker Klub. Ungdomsskolen stiller medarbejdere til rådighed, som en del af samarbejdet med skolerne, til at introducere børn i Vollsmose til fritids- og foreningslivet. Uden for skoletiden lærer eleverne bl.a. at kaste med flue ved Odense Sportsfisker Klubs klubhus i Seden. Det fornødne fiskegrej stilles til rådighed af Odense Sportsfisker Klub, der gerne henter børn og unge i alle aldre med deres trailer, som er fyldt med fiskegrej. Eventuelle udgifter forbundet med arrangementer arrangeret i Fiskeskolen aftales indbyrdes og afhænger af det pågældende arrangement.

Link til Odense Sportsfisker Klubs hjemmeside: <http://odensesportsfiskerklub.dk/fiskeskolen>

Ligesom skolen er berørt af folkeskolereformen, så er de fleste eksterne aktører det også. Den længere skoledag betyder, at tiden i fritidstilbuddene er blevet kortere. Det har for nogle klubber bevirket, at de er blevet presset af færre medlemmer eller oplevelsen af utilstrækkelig tid til meningsfulde aktiviteter. Der er dog tale om en sammensat udfordring, der også afhænger af ændret børnetal, manglende kommunal prioritering og ny søgning mv. Skolefritidsordningerne har også oplevet en ændring i antallet af tilmeldte, idet efterspørgslen er reduceret med anslået 12 procent de seneste år⁶⁵. Dog er det et nuanceret billede, der tegnes. Center for Ungdomsstudier pegede i et notat fra 2015 på, at der ikke synes at være en generel opfattelse blandt foreningerne af, at folkeskolereformen har haft betydning for deres medlemstal, deres muligheder for at rekruttere trænere, adgang til faciliteter og ændring af træningstider. Nogle steder har man oplevet en negativ medlemsudvikling, mens man andre steder har oplevet medlemsfremgang⁶⁶.

Der tegner sig således et billede af, at samspillet overordnet har en afgørende og positiv effekt, hvilket også understreger behovet for at styrke netop samspillet. Et styrket samspil kan forbedre de nuværende tilbud eller sammen skabe nye lokale tilbud, som børn og unge oplever som meningsfulde, relevante og af høj kvalitet. Hvis børn og unge derimod ikke oplever mening, relevans og kvalitet af social, personlig eller faglig karakter i de lokale tilbud, fravælger de tilbuddet.

De forskellige forudsætninger og ønsker til udkommet af samarbejdet må tænkes ind, hvis det skal være en positiv oplevelse for de medvirkende. Der vil desuden være lokale forhold, der skaber forskellige muligheder, og det vil være en fordel med en fleksibel løsning, der tager højde herfor.

Det er udvalgets oplevelse, at det er vigtigt, at alle melder klart ud, hvad deres formål med at gå ind i et konkret samarbejde er, og hvilke ressourcer de kan bidrage med, da det er centralt, at alle parter kan se værdien i at deltage. Skoler og foreninger kan derved gennem samskabelse styrke børnenes udvikling og dermed samfundet som helhed.

⁶⁵ Bureau 2000 (2016): "Status for skolefritidsordninger 2016"; KL (2015): Fritidstilbud under forandring.

⁶⁶ Østergaard, S. et al. (2015): *Skole og foreningsliv i bevægelse – et baggrundsnotat*. Center for Ungdomsstudier.

Klare formål, forventningsafstemning og rolleafklaring

I arbejdet med at etablere et godt samarbejde viser erfaringerne, at det er vigtigt, at der er mer-værdi for begge parter, samt at der er en klar rolleafklaring, fælles forståelse og forventningsafstemning på tværs af de forskellige professioner. Desuden er et velfungerende samarbejde kendetegnet ved fastlagte rammer og fælles forståelse af formål og rollefordeling. Her peger erfaringer på, at det er centralt, at der er formuleret klare, gensidige forventninger til, hvad samarbejderne skal munde ud i⁶⁷.

Erfaringer viser, at uanset hvilken overordnet organisering man arbejder i, er det centralt, at samarbejdet er planlagt, koordineret og tager højde for de forskellige institutionelle rammer, for eksempel timing i forhold til årsplanlægning af det kommende skoleår, som finder sted i det tidlige forår. Det er blandt andet vigtigt for at sikre, at ressourcerne hos alle parter bliver brugt på en god og effektiv måde. En fast ramme for koordination og planlægning understøtter også, at de praktiske, juridiske og økonomiske rammer falder på plads, hvilket frigiver tid og rum til at fokusere på indholdet i samarbejdet. Det er desuden vigtigt, at planlægningen af et konkret samarbejde foregår i fællesskab mellem samarbejdspartnerne⁶⁸.

En klar rollefordeling mellem de involverede aktører indgår også i mange erfaringer som et element, man bør have eksplicit fokus på – både i forvaltningens eventuelle rammeaftaler og i forhold til konkrete aftaler i forløbet, som for eksempel hvad læreren skal foretage sig, når klassen har besøg af en underviser fra musikskolen eller besøger en billedskole⁶⁹. I samarbejdet med eksterne aktører skal lærere og pædagogisk personale nemlig ofte agere i en anden rolle, end de er vant til. Når det undervisende personale inviterer andre ind i undervisningen, eller når undervisningen foregår uden for klasseværelset, skabes der et nyt læringsmiljø, hvilket kan kræve andre pædagogiske kompetencer. I disse samarbejder er det centralt, at det undervisende personale er åbne og villige til for en stund at afgive rollen som faglig ekspert og leder af klasserummet for i stedet at påtage en anden rolle. Eksempelvis være den observerende af elevgruppens samspil.

Samtidig kan det også være svært for de eksterne aktører, hvis lærerne og pædagogerne trækker sig og kun deltager på sidelinjen. Læreren kan overlade undervisningen til den eksterne part og udnytte selv at være i en mere observerende rolle. Lærere, pædagoger og andet pædagogisk personale har i samarbejdet ofte en vigtig pædagogisk og faciliterende rolle i at sikre, at eleverne er modtagelige for undervisningen. Især i forhold til elever med særlige behov er det afgørende, at lærere, pædagoger og andet pædagogisk personale kan bistå de eksterne undervisere pædagogisk. Desuden er læreren eller pædagogen den gennemgående person, der følger barnet fra aktiviteten i det alternative undervisningsmiljø og tilbage i klassen igen. Hermed kommer der også en rolle som brobygger og hjælper, så barnet kan bruge og oversætte eventuelle succeser og oplevelser tilbage i den kommende undervisning på skolen.

Eleverne er naturligvis også centrale spillere i at få samarbejder til at fungere. Her viser erfaringerne, at det er vigtigt, at de voksne italesætter, hvilke forventninger der er til børnene. Børnene peger i relation til den åbne skole også på, at det er centralt, at de kan se mening med samarbejdet med eksterne aktører.

Det er udvalgets opfattelse, at man bør arbejde på kanten af de eksisterende samarbejder med henblik på at udvikle og udbrede de samarbejdsrelationer, som allerede er etableret i andre sammenhænge. Det er endvidere udvalgets oplevelse, at koncepter for allerede etablerede samar-

⁶⁷ Østergaard, Søren & Schultz, Christoffer (2015): Klubbernes gode samarbejde med skolen - Afsluttende rapport i forbindelse med projektet "Det gode samarbejde mellem skole og klub". Center for Ungdomsstudier, BUPL, Ungdomsrådet, Undervisningsministeriet.

⁶⁸ Deloitte (2014): *Den åbne skole. Kortlægningen inddrager 15 skoler i 15 kommuner*; Okkels, Else Marie (2015): 1+1=3.

⁶⁹ Deloitte (2014): *Den åbne skole. Kortlægningen inddrager 15 skoler i 15 kommuner*

bejder med fordel kan bruges som ramme og springbræt for fremtidige samarbejder til glæde for børnenes læring, trivsel og personlige udvikling. En måde, som også kan bidrage til at reducere ressourceforbruget i arbejdet med opbygning af udviklende samarbejdsrelationer. Desuden kan koordinerende enheder i eksempelvis forvaltninger eller skole- eller kulturtjenester hjælpe med at danne rammer for forventningsafstemning mellem aktørerne.

I forbindelse med at bygge videre på tidligere samarbejder er det væsentligt, at de evalueres, og at man er opmærksom på kun at arbejde videre med dem, som lever op til den specifikke målsætning. Evalueringen skal være et stadigt opmærksomhedspunkt, også undervejs i undervisningsforløb, så man kan tilpasse, hvis det er nødvendigt, for at opnå det resultat, man ønsker.

Mange fagligheder – ét fælles sprog

I arbejdet med at indgå i samarbejdet og afstemme forventningerne viser erfaringer, at det er gavnligt at være opmærksom på, at alle forstår det samme ved de begreber, der bruges⁷⁰. At deltagerne ikke altid har samme forståelse af et begreb, skyldes blandt andet, at der er personer med mange forskellige fagligheder involveret. Dette udgør i flere sammenhænge et opmærksomhedspunkt. De forskellige fagligheders mulighed for at spille sammen indebærer en række fordele, og det er derfor vigtigt, at arbejdet med at skabe et fælles sprog fortsat giver plads til, at det, der er særligt ved de forskellige fagligheder, opretholdes. De forskellige fagprofessionelles tilgang til børnene har ikke samme udgangspunkt eller sigte. At lærernes primære fokus på læring suppleres af pædagogernes primære fokus på trivsel og alsidig udvikling, kan give et godt 360 graders perspektiv på børnene⁷¹.

Mange fagligheder kan give 360 graders perspektiv på børnene

I Gladsaxe kan alle unge, der er startet i 7. klasse og indtil de fylder 18 år, gratis være medlem af ungdomsklubben UK Gladsaxe. Samtidig har kommunen gjort pædagogerne fra den lokale ungdomsklub til en integreret del af skoledagen, hvor de er tilknyttet skolens undervisning 14 timer om ugen. Formålet er, at pædagogernes deltagelse skal fremme elevernes trivsel og inklusion ved at have fokus på sociale aspekter af undervisningen og samtidig skal fremme de unges interesse for fritidslivet i ungdomsklubben. Projektet sætter fokus på, at undervisning og læring i SFO, klub og fritidsaktiviteter skal sammentænkes for at sikre læring og sammenhæng gennem hele dagen. Pædagogerne er blevet uddannet i klasserumsledelse og i de samme metoder, som lærerne bruger til evaluering af læring, hvilket giver lærere og pædagoger et fælles afsæt. Et konkret eksempel på, hvordan indsatsen udspiller sig, er i gymnastiksalen på Buddinge Skole, hvor skolens 8. klasser er samlet til idrætsundervisning. Her er to idrætslærere og en pædagog fra ungdomsklubben sammen om idrætsundervisningen. Pædagogens deltagelse i undervisningen giver større frirum til, at læreren kan fokusere på den faglige del af undervisningen, og resultatet er, at præmisserne for elevernes læring, trivsel og personlige udvikling forbedres.

I forlængelse af, at professionernes særkender skal opretholdes og udvikles, er der behov for opmærksomhed på at holde fast i de forskellige aktørers egenværdi. Dette er specielt relevant for de kommunale fritidstilbud, skolefritidsordninger og klubber, som har et særligt fokus på børnene og de unges sociale og personlige udvikling – både når det gælder om at have tid sammen med vennerne, og når det gælder de mange spørgsmål, der kommer i kølvandet på at gå fra at være barn til at være ung.

Et af de centrale fora for mødet mellem forskellige professioner er i skoletiden, hvor pædagogerne med folkeskolereformen har fået en større rolle. De første erfaringer med samarbejdet her er bland-

⁷⁰ Kulturstyrelsen (2015): *Den åbne skole – sådan griber du samarbejdet med skolen an*.

⁷¹ KL (2015): *Fritidstilbud under forandring*; Østergaard, Søren & Schultz, Christoffer (2015): *Klubbernes gode samarbejde med skolen - Afsluttende rapport i forbindelse med projektet "Det gode samarbejde mellem skole og klub"*. Center for Ungdomsstudier, BUPL, Ungdomsringen, Undervisningsministeriet.

ede. I Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestillings følgeforskningsprogram giver pædagogerne blandt andet udtryk for, at folkeskolereformen understøtter deres faglige kompetencer, og at de finder det motiverende at samarbejde med lærere.

Kompetenceudvikling og fokus på et fælles sprog i Roskilde

I Roskilde Kommune har de sat særligt fokus på samarbejdet mellem kommunens skoler og fritidsinstitutioner. For at kvalificere samarbejdet har kommunen etableret et kompetenceudviklingsforløb for alle fritidspædagoger i kommunen, hvilket blandt andet har bidraget til at give lærere og pædagoger et fælles sprog. Forløbet tager udgangspunkt i den pædagogfaglige baggrund og de konkrete udfordringer, som kommunens fritidspædagogiske medarbejdere oplever. Som en del af kompetenceudviklingsforløbet gives der 'pædagogiske hjemmeopgaver', hvor pædagogerne udvikler projekter, der strækker sig ind i folkeskolen. I disse projekter arbejder pædagogerne blandt andet som 'trivselsagenter' i skolens frikvarterer og arrangerer bevægelsesaktiviteter for eleverne (særligt på mellemtrinnet). Når der skabes et fælles sprog for læring mellem lærere og pædagoger, styrkes den samlede faglighed i personalegruppen, og samtidig kvalificeres samarbejdet.

Det er udvalgets oplevelse, at det gavner samarbejdet, når de involverede voksne har kendskab til hinandens udgangspunkter: for eksempel at undervisere i ungdomsskolen eller foreningslivet er bekendt med Fælles Mål i de fag, der spiller ind i den åbne skole⁷², og at foreningsinstruktører, der er med i idrætsundervisningen, har en fornemmelse af, hvilken faglig retning der skal være i undervisningen, for at den spiller ind i målene for idrætsfaget. Hermed ikke sagt, at de eksterne aktører på forhånd skal være velbevandrede i skolens Fælles Mål for at kunne indgå i samarbejdet, men de bør have en bevidsthed om, at de eksisterer. Man kan eksempelvis finde og orientere sig i de fælles mål på EMU Danmarks læringsportal⁷³.

Ud over det 360 graders perspektiv på børnene, som samspillet mellem flere professioner kan give, viser erfaringerne også, at når børn og unge møder voksne med forskellige professioner bidrager det til, at børn og unge oplever, at deres skoledag er varieret. Netop variationen er ifølge forskningen central for at understøtte børnenes læring og motivation .

⁷² hUngdomsskoleforeningen (2014): *Gør en god skole bedre – med ungdomsskolen: Partnerskaber*.

⁷³ <http://www.emu.dk/omraade/gsk-l%C3%A6rer>

⁷⁴ Rambøll Management Consulting & Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (2014): *Forskningskortlægningen om varieret læring, bevægelse, udeskole og lektiehjælp*.

Anbefalinger

Et øget samspil mellem skole og fritidsliv kan bidrage til *det gode børneliv*, da det er med til at skabe en tryk, sammenhængende og udfordrende hverdag, hvor børn oplever at være kompetente og en del af stærke sociale fællesskaber, hvor de har medbestemmelse. Det er med til at sikre, at børn og unge bliver så dygtige, som de kan, og at deres alsidige udvikling og dannelse understøttes.

Herunder ses de anbefalinger, som udvalget anser for afgørende, for at sikre et øget samspil mellem skole og fritidsliv. Anbefalingerne tager udgangspunkt i udvalgets drøftelser, kortlægning af viden og de mange gode eksempler fra praksis. For at gøre det let for de mange aktører, der skal samarbejde, er anbefalingerne blevet delt op efter disse målgrupper. Anbefalingerne skal tolkes som opfordring til refleksion og handling.

1. Skab en fælles vision

Et øget samspil kræver, at alle de mange aktører omkring børnene har en fælles vision og dermed arbejder i samme retning. I arbejdet med en fælles vision er det essentielt at fokusere på *det gode børneliv* som det primære mål, og det er vigtigt at sikre, at aktørerne inddrages, så de kan se sig selv i det fælles mål og tage ejerskab i forhold til det.

Det er centralt, at alle samarbejdsparter sætter ord på deres kompetencer og formulerer, hvad netop de kan bidrage med for at opnå den fælles vision.

Også kommunikationen af en fælles vision gennem flere relevante informationskanaler, der rammer hele målgruppen, er afgørende for, at visionen kommer ud og virker.

Derfor anbefaler udvalget, at:

- **Staten** fastholder fokus på samspillet store potentiale i forhold til at styrke børns læring, trivsel, dannelse og sociale udvikling ved fortsat at iværksætte tværministerielle initiativer, der skal understøtte praksis, og ved *at staten sikrer opfølgende aktiviteter med centrale aktører med henblik på at følge op på arbejdet med at sikre et øget samspil og implementeringen af udvalgets anbefalinger.*
- **Kommuner** udarbejder og kommunikerer en fælles vision, fælles retning og fælles rammer i kommunen for det gode børneliv, der tager udgangspunkt i de lovmæssige krav og samtidig signalerer, at samarbejde mellem skole og fritidsliv bør prioriteres.

For eksempel kan en fælles vision konkretiseres ved, at kommunalbestyrelsen formulerer en politik for, hvad man lokalt ønsker at opnå med samspillet. Herunder mål for omfang af øget samspil, økonomisk ramme, hvilke samarbejdsparter der skal aktiveres – her tænkes både skolernes og fritidslivets aktører ind – hvor mange skoler og børn der sigtes efter at blive omfattet, og hvordan organiseringen af samspillet skal være i kommunen. Et godt fundament for arbejdet er at kortlægge eksisterende og potentielle ressourcer i kommunen og vise vejen for, hvordan disse ressourcer kan bringes i spil på nye og mere fleksible måder.

- **Skolebestyrelser** tydeliggør – via principper for åben skole – formål, mål og prioritering i arbejdet med samspillet mellem skole og fritidsliv.
- **Skoleledelsen** formulerer i dialog med medarbejderne en fælles vision for, hvordan den enkelte skole vil samarbejde med eksterne aktører, og tager afsæt i de ressourcer og kompetencer, der findes på skolen og i lokalmiljøet.
- **Medarbejdere** i skolen fokuserer i samarbejdet med eksterne aktører på samarbejdets pædagogisk-didaktiske merværdi for elevernes sociale, personlige og faglige udvikling og arbejder for at sikre en tydelig forventningsafstemning til samarbejdet.
- **Ledelser i kommunale fritidstilbud** medvirker til, at samspillet mellem skole og fritid rækker ud over samarbejdet i løbet af skoledagen. Dette skal bidrage til at variere og øge kvaliteten af aktiviteter, som samtidig bliver mere attraktive for børn og unge at tilvælge.
- **Medarbejdere i fritidstilbud** bidrager til den fælles vision ved at italesætte deres kompetencer og arbejdsmetoder og i den forbindelse har blik for, hvordan de kan spille ind i skolernes hverdag og formål.
- **Kultur- og foreningslivet** udarbejder og kommunikerer egne mål og visioner for, hvilken rolle de ønsker at spille i forhold til øget samspil om det gode børneliv. Samtidig præciserer de, hvordan de kan være en ressource for skolerne, og hvad de selv ønsker at få ud af et øget samarbejde med skolerne.

2. Fokuser på organisering og forankring

Der er stor forskel på, hvordan samspil indledes, organiseres og føres ud i livet. I nogle tilfælde er samspillet meget lokalt forankret mellem for eksempel en lærer og en forælder i barnets klasse, mens andre projekter er iværksat på kommunalt niveau og omfatter mange skoler og aktører. En god organisatorisk infrastruktur har vist sig at være afgørende, når samspillet skal nå bredere ud end til en enkelt klasse eller skole. Når flere forskellige aktører samarbejder, og der skabes samarbejder på tværs af forskellige institutioner, sker der en større kvalitetssikring af samarbejdsforløbene, hvorved børn og unge møder en større variation og relevans i undervisningen.

Der har i mange år været velfungerende samarbejder lokalt. Skal de mange samarbejder udrulles, intentionerne med åben skole indfris, og samspillet mellem skole og fritidsliv prioriteres, er kommunerne en essentiel aktør.

Derfor anbefales det at styrke kommunale organiseringsmodeller, der sikrer, at alle børn og unge får gavn af de eksisterende tilbud. Samtidig er det vigtigt fortsat at give plads til lokalt råderum og mulighed for at påbegynde nye samarbejder i mindre skala, som for eksempel samarbejde mellem en lærer og den lokale badmintontræner, og rum til at udvikle nye samarbejdskoncepter. Herunder må der påregnes ressourcer til at støtte nye decentrale samarbejder, der måske kan udvikle sig til at blive standardiserede forløb eller koncepter, som flere får gavn af.

Det er en central opgave for forvaltningen at sikre samarbejde på tværs af kommunens skoler og fritidstilbud og mellem de kommunale aktører og kultur- og foreningslivet samt mellem kommunens forskellige forvaltninger.

Organisering og forankring kræver ledelse hos såvel kommunen som de øvrige aktører. Ledelse er en nøglefaktor, når samspil skal forankres.

Når der tales om ledelse i forhold til samspil mellem skole og fritidsliv, er der tale om en tværprofessionel opgave, som kun løses i et ledelsessamarbejde. Dette gælder både internt i skolen/SFO og eksternt med de forskellige fritids- og klubtilbud, foreninger mv. Et øget samspil kræver, at alle parter i og uden for skolen bidrager – også ledelsesmæssigt.

Derfor anbefaler udvalget, at:

- **Staten** sikrer, at statslige strategier spiller sammen og støtter op om et øget samspil mellem skole og fritidsliv. Et større samarbejde og koordinering mellem de lovgivende aktører, Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling og Kulturministeriet, kan understøtte et øget samspil. Dette gælder blandt andet en fælles kommunikation og fortolkning af de lovmæssige rammer vedrørende åben skole.
- **Kommuner** sikrer en sammenhængende organisering inden for kommunen, der optimerer samspillet til glæde for børnenes læring, trivsel og dannelse. Organiseringen bør understøtte en sammenhæng på kommunens ledelsesniveau og samtidig støtte samarbejde mellem skolen og de kommunale fritidstilbud.
- **Kommuner** skaber gennemsigtighed om organiseringen af samspillet og klare kommunikationsveje til og mellem de kommunale aktører.

For eksempel kan kommunen henvise alle, der ønsker at bidrage til øget samspil, til en playmaker (central koordinator), en skoletjeneste, de pædagogiske læringscentre, skoleledelsen eller lignende.

For eksempel kan kommunen udarbejde en guide, der kan give forskellige aktører klarhed over, hvordan kommunens arbejde med skolens og fritidslivets samarbejde er opbygget.

- **Skoleledelsen** udarbejder en handlingsplan med udgangspunkt i skolens principper for åben skole. Det skal være tydeligt for medarbejdere, elever og forældre, hvordan indsatsen prioriteres, og hvordan den bidrager til, at børnene trives og bliver så dygtige, som de kan.
- **Skoleledelsen** skaber fleksible rammer og en organisering af skoledagen, som muliggør et samarbejde mellem skole og fritid både over kortere og længere tid.
- **Medarbejdere** i skolen afprøver forskellige modeller for samarbejde og systematisk opfølgning. Eksempelvis kan dialog med og feedback til skolens ledelse bidrage til at få skabt rammer, organisering og overblik over samarbejdsmuligheder på lokalt, kommunalt, regionalt og nationalt plan.
- **Ledelser i kommunale fritidstilbud** skaber en organiseringsform, hvor kultur- og fritidstilbud inddrages, så de kommunale fritidstilbud ses i en sammenhæng.
- **Medarbejdere i kommunale fritidstilbud** afprøver forskellige modeller for samarbejde og systematisk opfølgning herpå. Eksempelvis kan dialog med og feedback til ledelsen i de kommunale fritidstilbud bidrage til at få skabt rammer, organisering og overblik over samarbejdsmuligheder på lokalt, kommunalt, regionalt og nationalt plan.
- **Kultur- og foreningslivet** sikrer en balance og variation i deres samarbejde med skoler og andre kommunale aktører, som tager højde for forskellige forudsætninger og rammer.

 For eksempel er det vigtigt at tage højde for, at samarbejdet med skolerne i den åbne skole er underlagt en række rammer. Derfor er det vigtigt med opmærksomhed på og forståelse for skolernes årshjul og øvrige organisering, når et samarbejde skal tilrettelægges og forberedes. Hjælp til at sætte sig ind i skolens rammer kan hentes hos eksempelvis kommunale konsulenter, kommunale skoletjenester eller Nationalt netværk af skoletjenester.

3. Øget videndeling og fokus på formidling

Over hele landet foregår der spændende initiativer, der styrker øget samspil. Mulighederne er mangfoldige, og det samme gælder de forskellige måder at gå til arbejdet på. Det kan være en fordel at sikre lokal og national evaluering af høj kvalitet for at følge udviklingen på området og understøtte de bedste praksisser. Desuden er det essentielt med en større grad af videndeling mellem de mange aktører – og gerne på tværs af kommunegrænserne. Der er meget inspiration at hente hos nabokommunen eller hos andre aktører inden for samme fagområde. En øget videndeling sikrer et bedre grundlag for at udvikle egen praksis og lokale løsninger, der bygger videre på eksisterende erfaringer og tilpasses den lokale kontekst.

Det er samtidig udvalgets oplevelse, at der mangler dybdegående og generaliserbar viden på området, som både favner samspillet i den åbne skole og samspillet uden for skoletiden.

Derfor anbefaler udvalget, at:

- **Staten, Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling** fortsat genererer og formidler ny og praksisrettet viden om samspillet mellem skole og fritidsliv, der er generaliserbar, og som kan understøtte det store arbejde, der er i gang i landets kommuner og i fritidslivet.
- **Staten** bidrager til at fastholde og styrke et samarbejdet mellem de mange videncentre, der repræsenterer forskellige fagmiljøer og aktører fra skole og fritidslivet.

 For eksempel et koordinerende organ med deltagelse fra fx Videncenter for Friluftsliv og Naturformidling, Levende musik i skolen, Kompetencecentret for børn, unge og billedkunst, Nationalt Videncenter for Historie- og Kulturarvsformidling, Videnscenter for Folkeoplysning, Nationalt netværk af skoletjenester mv.

- **Staten, Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling** sikrer, at der på landsplan formidles læringsforløb, som de eksterne læringsmiljøer tilbyder.

 For eksempel bør det afsøges, hvordan EMU og skoletjenesten.dk i fortsat samspil kan være platforme med fokus på, at data kan deles med andre relevante eksisterende platforme, for eksempel læringsportalerne (LMS).

- **Kommuner** sikrer videndeling og faglig understøttelse internt i kommunen og kommuner imellem. Videndeling af de gode eksempler på øget samspil kan motivere og inspirere samt modvirke, at den samme idé opfindes på ny.

 For eksempel kan kommuner skabe og facilitere et bredt netværk med nøgleinteressenter fra kommunen, skolerne og fritidslivet. Et sådan netværk kan sikre videndeling, faglig opkvalificering, bredere samarbejder og skabe rum for, at potentielle samarbejdsparter kan mødes.

- **Kommuner** følger den lokale udvikling og sikrer, at alle børn oplever forskellige tilbud som følge af samspillet. Det gælder om, at kommuner følger op på arbejdet med samspillet i og uden for åben skole på skolerne, i de kommunale fritidstilbud og i kultur- og foreningslivet.
- **Skoleledelsen** opbygger en struktur og kultur for viden- og erfaringsudveksling om de gode samarbejder blandt medarbejderne, teams og på tværs af organisatoriske skel.

 For eksempel kan strukturen tydeliggøres ved at fremhæve den rolle, som de pædagogiske læringscentre eller en åben skole-koordinator på skolen spiller. En centralt forankret koordinerende indsats, som eksempelvis varetages af en skole- eller kulturtjeneste, er også relevant at fremhæve i den sammenhæng.

- **Medarbejdere i skolen** bidrager og arbejder for at fremme videndeling og forankring af de gode samarbejder med kolleger og andre relevante aktører, for eksempel via lokale skole- og kulturtjenester og nationale platforme som EMU og skoletjenesten.dk.
- **Ledelser i kommunale fritidstilbud** arbejder på at øge videndeling og forankring af de gode samarbejder, der kan danne rammerne for løbende udveksling af viden og idéudvikling blandt samarbejdspartnerne.
- **Medarbejdere i kommunale fritidstilbud** bidrager til videndeling og forankring af de gode samarbejder med kolleger, skoler og andre relevante aktører. Samtidig anbefales det, at de aktivt opsøger eksisterende og potentielle muligheder for øget samspil.
- **Kultur- og foreningslivet** bidrager til videndeling og forankring af de gode samarbejder med kolleger, skoler og andre relevante aktører. Samtidig anbefales det, at de aktivt opsøger eksisterende og potentielle muligheder for øget samspil.

 For eksempel deltagelse i kommunale, lokale og regionale netværk for aktører inden for kultur- og foreningsliv, hvor omdrejningspunktet er erfaringsudveksling, kompetenceudvikling og gensidig inspiration. Det kan være folkeoplysningsudvalg, diverse samråd (kultur, idræt, aftenskole mv.) og Nationalt netværk af skoletjenester.

4. Skab samarbejde, der skaber samspil

Et samarbejde, der skaber samspil, beror på ligeværdighed, merværdi for alle parter og et fælles udgangspunkt. For alle samarbejder og samarbejdsparter gælder, at samarbejdet skal ske i samskabelse og dialog. Det er centralt, at samarbejdspartnerne har fokus på, hvad de kan bidrage med, og med hvilket sigte de indgår i samarbejdet. Dette skal ses i sammenhæng med, hvad parterne kan sammen, som de ikke kan hver for sig.

I et samarbejde mellem skole og fritidsliv i den åbne skole er det elevernes læring, trivsel og dannelse, der er det primære. Det bliver et væsentligt mål, der stiller krav til samarbejdet og samarbejdspartnerne. Dette er vigtigt at have for øje hele vejen igennem et samarbejde. Samtidig er det centralt, at samarbejdspartnerne fra fritidslivet også kan se, hvordan samspillet kan bidrage positivt i forhold til deres

organisation. Tværfagligt samarbejde i regi af den åbne skole skal være en helt selvfulgelig pædagogisk og didaktisk tilgang og en integreret del af de fagprofessionelles værktøjskasse og tænkemåde.

Det er udvalgets oplevelse, at der, hvor man arbejder målrettet med samspillet og skaber optimale rammer for samarbejdet, oplever man bedst nytte af det gode samarbejde. Samarbejdet skal give mening for alle parter, for mening giver motivation, ejerskab og interesse for at udvikle samarbejdet yderligere. Dette peger igen på ledelse som en afgørende faktor.

En vigtig ledelsesopgave for at sikre, at samarbejde mellem skole og fritidstilbud kan skabe samspil, er kortlægning og aktivering af medarbejderressourcer samt kompetenceudvikling. Et samarbejde mellem forskellige fagprofessionelle kan i sig selv være kompetencegivende for de deltagende parter. Samtidig kræver et samarbejde mellem forskellige fagprofessionelle oftest kompetencer, som ikke nødvendigvis er givet eller nærliggende for den enkelte medarbejder. Det er derfor vigtigt at have fokus på, at den pågældende medarbejder føler sig klædt på til opgaven.

De følgende anbefalinger stiller skarpt på det samarbejde, der sker tæt på børnene og de unge – det udførende led.

Derfor anbefaler udvalget, at:

Staten særligt har fokus på, hvilke uddannelses- og efteruddannelsesmuligheder der tilbydes på professionshøjskolerne og andre videregående uddannelser. Hensigten er, at fremtidens lærere og pædagoger er klædt på til at varetage opgaver i relation til den åbne skole, herunder samarbejde med andre fagprofessioner. Dette bør også omfatte efter- og videreuddannelse af de medarbejdere, der varetager ledelsesopgaver inden for skolen.

- **Kommuner** understøtter, at der etableres samarbejde mellem skoler og fritidsliv.

 For eksempel ved at synliggøre de potentialer, der er i et pædagogisk arbejde, som udnytter lokalområdets muligheder. Det kan med fordel gøres i en fælles proces med kultur- og fritidslivet, lærere, pædagoger og andet pædagogisk personale

For eksempel kan kommunen støtte kompetenceudvikling, der kan styrke både skoler og eksterne aktører i arbejdet med øget samspil.

For eksempel ved at udvikle en guide eller skabelon for samarbejds- og partnerskabsaftaler, som de kommunale aktører og kultur- og foreningslivet kan benytte til etablering af et samarbejde. Dette skal sikre en præcis afklaring og forventningsafstemning mellem samarbejdsparterne, som tager højde for de kommunale visioner, krav og rammer.

For eksempel ved efteruddannelse i arbejdet med den åbne skole i et partnerskab mellem foreninger, professionshøjskolerne og kommunerne.

- **Skoleledelsen** inviterer mulige samarbejdsaktører ind og bringer sit eget ledelsesnetværk i spil for at sikre et fælles udgangspunkt i et samarbejde og sikre ledelsesopbakning hos alle parter i et samarbejde.

- **Skoleledelsen** aktiverer og udvikler de kompetencer, der allerede er til stede på skolen i forhold til motivation, netværk og faglig ekspertise inden for forskellige samarbejdsområder. Det er skoleledelsens ansvar at bringe medarbejdernes kompetencer i spil og understøtte udviklingen af den enkelte medarbejders praksis. Herunder fokus på relevant kompetenceudvikling og samarbejde med andre fagprofessioner.
- **Medarbejdere i skolen** sikrer klare aftaler for det enkelte samarbejde, der rummer en klar rollefordeling og forventningsafstemning, så alle aktører – interne såvel som eksterne – kender egen funktion og har den fornødne forståelse for den anden parts situation og kompetencer.
- **Medarbejdere i skolen** arbejder på at fremme forståelsen for samarbejdsaktørernes faglige forskelligheder og understøtte eventuelle forskellige faglige synsvinkler. Kommunikation med eksterne samarbejdspartner skal målrettes, så der sikres en fælles forståelse af forskellige tilgange og begreber.

For eksempel er det vigtigt at tage højde for, at eksterne samarbejdspartner i nogle tilfælde ikke har en pædagogisk uddannelse, mens andre har en specialiseret pædagogisk faglighed inden for et meget specifikt felt. Nogle samarbejdspartnere, for eksempel foreninger og kulturskoler, er vant til en målgruppe, der deltager i aktiviteterne på frivillig basis ud fra personlig motivation og entusiasme. Det kan derfor være relevant at understøtte eksterne undervisere og særlig vigtigt, hvis lærere, pædagoger og andet pædagogisk personale har fokus på at understøtte klasserumsledelsen i samarbejdet med eksterne undervisere.

- **Medarbejdere i skolen** arbejder for at inddrage eleverne i planlægning, gennemførelse og evaluering af samarbejdsforløb.
- **Medarbejdere i skolen** arbejder for at inddrage forældre som samarbejdspartner i den åbne skole. Dette finder sted med ledelsens opbakning. Forældre kan via deres arbejde, foreningsengagement eller fritidsinteresse være en værdifuld ressource, som kan understøtte skolernes arbejde med åben skole og medvirke til motivation og medejerskab.
- **Ledelser i kommunale fritidstilbud** går forrest i at sikre et øget samspil – for eksempel ved at invitere potentielle samarbejdspartner fra lokalmiljøet ind – og åbner for en handlingsrettet dialog om et fremtidigt samarbejde i og uden for skoletiden.
- **Medarbejdere i kommunale fritidstilbud** sikrer klare aftaler for det enkelte samarbejde, der rummer en klar rollefordeling og forventningsafstemning, så alle aktører – interne såvel som eksterne – kender egen funktion og har den nødvendige forståelse for den anden parts situation og kompetencer.
- **Kultur- og foreningslivet** fortsætter med at opsøge samarbejder og i endnu højere grad fokuserer på de mange muligheder, der er for at bidrage til at udvikle eleverne både fagligt, socialt og personligt.

For eksempel ser de efter muligheder for samarbejde både med skolerne, i skoledagen og med de øvrige aktører i fritidslivet, for eksempel SFO'erne, uden for skoledagen.

For eksempel skaber de en tydelig kobling mellem de unikke bidrag og tilbud, som kultur- og foreningslivet kan byde ind med, og de behov, der findes i en skolekontekst. For eksempel kan de synliggøre for skolerne, hvilke potentialer der er, når fritidsaktiviteter kobles med faglig læring.

- **Kultur- og foreningslivet** sikrer klare aftaler for det enkelte samarbejde, der rummer en klar rollefordeling og forventningsafstemning, så alle aktører – interne såvel som eksterne – kender egen funktion og har den nødvendige forståelse for den anden parts situation og kompetencer.
- **Kultur- og foreningslivet** tager ansvar for formidlingen af viden om, hvordan man kobler fritidstilbud til skolens arena.

Litteraturliste

- Andersen, Frans Ørsted: (2016): "Mestring og relationers betydning". Slides fra KL-konference marts 2016.
- Andersen, Frans Ørsted & Løkkefonden (2015): "Forskningsrapport nr. 2", Drengeskademiets.
- Arbejdsgruppen for styrket undervisning i udskolingen (2016): *En styrket undervisning i udskolingen*. Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling.
- Bamford, Anne (2005): *The Wow Factor: Global Research Compendium on the Impact of the Arts in Education*, UNESCO.
- Bureau 2000 (2016): "Status for skolefritidsordninger 2016", FOA.
- Bureau 2000 (2015): *SFO og dagtilbud: Pris og kvalitet 2015 – fritidspædagogikken under pres*, FOA.
- Center for Ungdomsstudier (2014): "... Jeg troede, at jeg ville få dobbelt-skæld-ud...", Gentofte Kommune.
- Center for Ungdomsstudier (2014): "... Hvis man er sur, så er det ikke sjovt at have time, og hvis man er glad, så er det sjovt at have time...", Fredensborg Kommune.
- Center for Ungdomsstudier, BUPL og Ungdomsringen (2015): "Fritidspædagoger i skolen er kommet for at blive".
- Danmarks Lærerforening (2014): *Uddrag af medlemsundersøgelse blandt medlemmerne fra efteråret 2014 vedr. åben skole*.
- Dansk Folkeoplysnings Samråd (2014): *Samarbejde mellem folkeskolerne og aftenskolerne – et bud på strategiske partnerskaber og andre samarbejdsformer*.
- Dansk Skoleidræt og Trygfonden (2016): *Opfølgning på 45 minutters bevægelse i skoledagen – en status-kortlægning november 2015*.
- Deloitte (2014): *Den åbne skole*. København: Undervisningsministeriet.
- Education and Employers Taskforce (2014): *It's who you meet: why employer contacts at school make a difference to the employment prospects of young adults – Education and Employment*.
- Efterskoleforeningen (2014): *Evaluering af Industriprojektet*. Oxford Research.
- EMU – Danmarks Læringsportal (2016): "Den åbne skole i undervisningen". <http://www.emu.dk/modul/den-%C3%A5bne-skole-i-undervisningen>, tilgået den 7. juni 2016.
- EMU – Danmarks Læringsportal (2016): "Den åbne skole: Netværk og gode relationer skal plejes og passes". <http://www.emu.dk/modul/den-%C3%A5bne-skole-netv%C3%A6rk-og-gode-relationer-skal-plejes-og-passes-o>, tilgået den 28. april 2016.
- EMU – Danmarks Læringsportal (2016): *Musikskole og folkeskolen – et samarbejde*. <http://www.emu.dk/modul/musikskolen-og-folkeskolen-et-samarbejde>, tilgået den 10. august 2016.
- EMU – Danmarks Læringsportal (2016): "Netværksledelse og –organisering", <http://www.emu.dk/modul/netv%C3%A6rksledelse-og-%E2%80%93-organisering>, tilgået 28. april 2016.
- EMU – Danmarks Læringsportal (2016): "Bevægelse, sundhed og trivsel". <http://www.emu.dk/modul/bev%C3%A6gelse-sundhed-og-trivsel>, tilgået den 25. august 2016.
- EVA (2014): *Inspiration til arbejdet med skolereformen: De første erfaringer med en længere og mere varieret skoledag*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.
- EVA (2014): *Inspirationskatalog: Fra skole til skole*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.
- EVA (2016): *Videre med skolereformen*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.
- FABUK (2012): *Børnekulturens Atlas*, Forening af børne- og ungekulturkonsulenter.

FABUK (2014): *Væggen*, Forening af børne- og ungekulturkonsulenter.

Fibæk Laursen, Per (2012): *Ungdomsliv og læring: rapport fra et udviklingsarbejde i Aalborg Ungdomsskole*, UngAalborg – Aalborg Ungdomsskole.

Grube, Kirsten & Østergaard, Søren (2013): *Børneliv version 2.0*, Ungdomsanalyse.nu.

Holst, Finn (2013): "Kortlægning af samarbejde musikskole og grundskolen". Århus Universitet.

Holst, Finn (2015): "Kortlægning af forskningen i effekterne af børns og unges møde med kunst", Statens Kunstfond.

Jacobsen, Rasmus Højbjerg, Flarup, Lasse Hønge & Søndergaard, Niels Matti (2015): *En længere og mere varieret skoledag*: Kortlægningsrapport 2015. København: KORA – Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning.

KL (2015): *Fritidstilbud under forandring*. København: Kommunernes Landsforening.

KL (2015): *Sunde børn lærer bedst*. København: Kommunernes Landsforening.

KL (2015): *Læring i den åbne skole*. København: Kommunernes Landsforening.

KL (2016): *Læring i en varieret skoledag – ny praksis i folkeskolen II*. København: Kommunernes Landsforening.

KL, Dansk Industri & Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2015): *Skole-virksomhedssamarbejde i udskolingen: Guide til virksomheder*. København: Kommunernes Landsforening.

Kompetencecenter for Børn, Unge og Billedkunst og Landsforeningen Børn, Kunst og Billeder (2015): *Billedskoler i Danmark – Kortlægning og spørgeskemaundersøgelse 2014/15*.

Kompetencecenter for Børn, Unge og Billedkunst (2016): *BÅDE-OG, Om samarbejde mellem billedskoler og folkeskoler*.

Kreativ Metropol Øresund (2011): *Deltagelse og kreativitet*. Herlev: Børne- og Kulturforvaltningen.

Kreativ Metropol Øresund (2011): *Grænseløs kultur*. Herlev: Børne- og Kulturforvaltningen.

KulturMetropolØresund (2015): *Kreative børn – Børnekulturplatform Kulturel Handleplan Guide & Inspiration*.

Kulturstyrelsen (2013) *Børn, kunst, kultur – i en hverdag der dur*.

Kulturstyrelsen (2015): *Den åbne skole – sådan griber du samarbejdet med skolen an*.

Københavns Kommune (2016): "Medlemsudviklingen – blandt børne- og ungdomsholdene i de københavnske foreninger i 2015".

Københavns Universitet (2016): *Børn, unge og fysisk aktivitet – en konsensuskonference. Center for Holdspil og Sundhed, Institut for Idræt og Ernæring*.

Larsen, Jesper (2015): *Fritid – Den nye elev i klassen. Strategisk pædagogisk ledelse*. Odense: Ungdomsringen.

Maastal, Inge et al. (2016): *Musikkens spor – dannelse og uddannelse i musik*. Tænketank for Musikundervisning.

Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2015): *Statusredegørelse for folkeskolens udvikling i skoleåret 2014/2015*.

Nationalt netværk af skoletjenester (2014): *Kommunernes understøttelse af kulturinstitutionernes undervisning*.

Nationalt netværk af skoletjenester (2016): *Skolers transport af elever til kulturinstitutioner og andre eksterne læringsmiljøer*.

Nielsen, Chantal Pohl, et al. (2015): *Folkeskolereformen – Beskrivelse af 2. dataindsamling blandt elever*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Okkels, Else Marie (2015): *1+1=3*. Haderslev: University College Syddanmark.

- Pless, M., et al. (2015): *Unge motivation i udkolingen: Et bidrag til teori og praksis om unges lyst til læring i og udenfor skolen*. Aalborg Universitetsforlag.
- Pless, Mette et al. (2016): *Elevens læring i den åbne skole – Forskningsbaseret erfaringsopsamling om samarbejde mellem ungdomsskole og folkeskole*. Center for Ungdomsforskning (CeFU).
- Rambøll Management Consulting & Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (2014): *Forskningsskottlægning om pædagogisk ledelse*. Undervisningsministeriet.
- Rambøll Management Consulting & Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (2014): *Forskningsskottlægning om undervisningsmiljø og trivsel*. Undervisningsministeriet.
- Rambøll Management Consulting & Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (2014): *Forskningsskottlægning om alsidig udvikling og sociale kompetencer*. Undervisningsministeriet.
- Rambøll Management Consulting & Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (2014): *Forskningsskottlægning om varieret læring, bevægelse, udeskole og lektiehjælp*. Undervisningsministeriet.
- Skole og Forældre (2015): Hæfte 4: *Skolebestyrelsens arbejde med principper for skolens virksomhed*.
- Undervisningsministeriet (2015): *Ledelse af den nye folkeskole: Syv ledelsesfelter til skoleledelse og forvaltninger*.
- UNESCO (2015): *Quality Physical Education – Guidelines for Policy-Makers*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Ungdomsskoleforeningen (2013): *Gør en god skole bedre – med ungdomsskolen: Ungdomsskolen og folkeskolereformen*.
- Ungdomsskoleforeningen (2013): *Gør en god skole bedre – med ungdomsskolen: Veje til et godt fritidsliv*.
- Ungdomsskoleforeningen (2014): *Gør en god skole bedre – med ungdomsskolen: Partnerskaber*.
- Ungdomsskoleforeningen (2016): *En nødvendig partner – Ungdomsskolens rolle i organiseringen af den åbne skole*.
- Ungdomsskoleforeningen (2016): *Samarbejde om læring i den åbne skole*.
- Von Oettingen, A. (2016): *Almen didaktik*.
- Vidensråd for Forebyggelse (2016): *Fysisk aktivitet – Læring, trivsel og sundhed i folkeskolen*.
- Voxted, Søren (2016): *Faglig ledelse i offentlige organisationer*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Væksthus for Ledelse (2015): *Ledelse af samarbejde om læring og trivsel i folkeskolen*. København: Kommunernes Landsforening.
- Østergaard, Søren & Schultz, Christoffer (2015): *Klubbernes gode samarbejde med skolen*. Center for Ungdomsstudier (CUR).
- Østergaard, Søren et al. (2015): *Skole og foreningsliv i bevægelse – et baggrundsnotat*. Center for Ungdomsstudier (CUR).

Bilag 1

Kommissorium for udvalget om øget samspil mellem skole og fritidsliv

Baggrund

Regeringen ønsker at styrke samspillet mellem skole og fritidstilbud, jf. regeringsgrundlaget, hvoraf det fremgår, at regeringen ønsker at undersøge og understøtte *"samspillet mellem skole og fritidsliv. [...] Herudover er et tæt samspil mellem folkeskole og det lokale foreningsliv vigtigt. Dette samspil skal derfor understøttes til gavn for børnene og de lokale foreninger"*.

Samspil mellem skole og fritidsliv omfatter overordnet to forskellige organiseringsformer og formål:

1. **Samspillet i den åbne skole mellem skole og fritidsliv:** Samarbejdsaktiviteter i skoletiden som led i åben skole, der er en integreret del af den længere og mere varierede skoledag. Det vedrører fx samarbejde med både kommunale, private og frivillige aktører.
2. **Samspillet mellem skole og fritidstilbud uden for skoletiden:** Aktiviteter og tilbud uden for skoletiden, herunder SFO, klubtilbud, ungdomsskoler, musikskoler, idrætsforeninger, kultur- og foreningslivet og andre fritidstilbud. Dette dækker både over samspillet og gensidig påvirkning mellem skole og fritidsliv, men også fritidstilbuddene som selvstændige aktører, herunder organisering, virke, formål og udfordringer.

Med henvisningen til samspil mellem skole og fritidsliv i det følgende henvises til såvel punkt 1 som punkt 2.

Status for samspillet mellem skole og fritidsliv

Det første år med folkeskolereformen tegner et billede af udfordringer med at skabe synergi i og indfri de mange potentialer, der er i samspillet mellem skole og fritidstilbud. Kommunerne er i gang med at omstille både skolen og fritidstilbuddene i et sammenhængende perspektiv, fordi skolen påvirker fritidstilbuddene og omvendt. Der er således tale om et større udviklingsarbejde og reorganisering. I nogle kommuner er man kommet langt og har arbejdet med potentialer, og her kan man allerede nu se de mange fordele ved et styrket samspil mellem skole og fritidstilbud. Andre steder opleves det svært og ressourcekrævende.

Med åben skole er skolerne forpligtede til at åbne sig mod det omgivende samfund og i højere grad samarbejde med det lokale idræts-, kultur- og foreningsliv samt lokale fritids- og klubtilbud og musikskoler og ungdomsskoler. Åben skole er derfor et centralt aspekt i henhold til øget synergi og samspillet mellem skole og fritidstilbud.

På tværs af kommuner og skoler er der stor forskel på de erfaringer, der er høstet i arbejdet med at implementere den åbne skole. Det kan være udfordrende for nogle skoler og kommuner at skabe en struktur og organisering, der understøtter et styrket samspil mellem skoler og fritidstilbud, fx ved at bruge åben skole. Det kan fx være udfordrende, at skabe et samarbejde med fritidstilbud som en aktiv del af undervisningen, der på en meningsfuld måde styrker elevernes læring og trivsel.

Den længere skoledag betyder samtidig, at eleverne tilbringer kortere tid i SFO, klubtilbud, foreninger, på fritidshjem og i andre fritidstilbud. Denne omstilling kan udfordre den nuværende organisering af de forskellige fritidstilbud. Erfaringerne fra det første år med reformen viser fx, at det kan være udfordrende for fritidstilbuddene at igangsætte meningsfulde aktiviteter og at

arbejde videre med elevernes sociale relationer, personlige udvikling og trivsel i den kortere tid efter skoledagens afslutning. Endvidere kan det være en udfordring for nogle fritidstilbud at sikre en hensigtsmæssig organisering af tilbuddet.

Der skal på baggrund heraf foretages en undersøgelse af samspillet mellem skole og fritidsliv med henblik på at skabe et samlet overblik og komme med konkrete anbefalinger til, hvordan samspillet kan understøttes i højere grad.

Konkrete opgaver

Der nedsættes et udvalg, som skal bidrage til et samlet overblik på området og komme med konkrete anbefalinger til, hvordan samspillet mellem skole og fritidsliv kan understøttes bedre, jf. den indledende afgrænsning. Udvalget vil bestå af udvalgte parter og interessenter på området.

Udvalget skal både forholde sig til de muligheder og udfordringer, som ligger i det konkrete samspil mellem skole og fritidstilbuddene i folkeskolen – såvel inden for skoledagen som uden for skoledagen.

Udvalgets opgaver

Udvalget skal komme med konkrete input til, hvordan skoler, fritidsliv og kommuner i højere grad kan understøtte samspil mellem skole og fritidstilbud. Anbefalingerne skal kunne realiseres inden for de overordnede gældende økonomiske rammer og de overordnede lovgivningsmæssige rammer.

Konkret har udvalget følgende opgaver:

- Kortlægge status på samspillet mellem skole og fritidstilbud, herunder indsamle og viderefremme forskellige modeller for dels samspil mellem skole og fritidstilbud uden for skoledagen og samarbejde mellem skole og fritidsliv i den åbne skole. Der skal være fokus på udviklingsprocessen, rammer og organisering belyst fra begge aktørgrupper (skole og fritidsliv).
- Kortlægge udfordringer og eventuelle barrierer for øget samspil og synergi på området. Udfordringer og barrierer, som opleves af skolen såvel som fritidslivet, omfattes af kortlægningen. Det skal undersøges, hvilke rammer der er givtige i forhold til at understøtte intentionerne.
- Udarbejde konkrete anbefalinger til initiativer rettet mod henholdsvis lærere og det øvrige pædagogiske personale i skole og fritidstilbud, skoleledelse og skolebestyrelsen, kommuner, stat og eksterne aktører.
- Bidrage til at kvalificere centrale aktørers indsatser og formidling på området, herunder ministeriets indsatser såsom læringskonsulenternes vejledningsindsatser og det dynamiske inspirations- og vejledningsmateriale om åben skole mv.

Ramme for udvalgets arbejde

Udvalgets arbejde struktureres som en række workshops/møder, hvor udvalgte temaer drøftes. Udvalget sekretariatsbetjenes af Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (MBUL).

Udvalgets anbefalinger forelægges for ministeren i august 2016.

Udvalgets arbejde skal bygge videre på eksisterende viden fra forskning og praksis, herunder bl.a.:

- Løbende resultater fra evaluerings- og følgeforskningsprogrammet for folkeskolereformen.
- Læring i den åbne skole (KL, 2015).
- Samarbejde om Læring i den åbne skole – Gode eksempler til samarbejde mellem ungdomsskolen og folkeskolen (Ungdomsskoleforeningen, 2015).
- Statusnotat i udviklingsprojektet Skole og foreningsliv i bevægelse (Center for Ungdomsstudier, 2015).
- Praksisrettet publikation om varieret læring, udeskole, bevægelse og lektiehjælp (Rambøll Management Consulting mfl., 2014).
- Forskningskortlægning om varieret læring, udeskole, bevægelse og lektiehjælp (Rambøll og Dansk Clearinghouse, 2014).

- Inspirationskatalog til arbejdet med folkeskolereformen – de første erfaringer med en længere og mere varieret skoledag (EVA, 2014).
- Inspirationskatalog om folkeskolereformen (EVA, 2014).
- Inspirationskatalog om den åbne skole (Deloitte, 2014).
- Casesamling og vejledning om Åben Skole-samarbejder (KUM, 2015).
- Erfaringer fra Nationalt Netværk af Skoletjenester.
- Kunstfondens B&U-projekt 2015-16 om samspillet mellem Kunstfondens børne- og ungerettede aktiviteter og Den Åbne Skole – Forskerpanelets rapport "Effekten af børns og unges møde med kunst".
- Digitalt inspirations- og vejledningmateriale om åben skole (MBUL, 2015).
- Inspiration til samarbejdsprojekter: metoder, materialer og kurser, Skolemix.dk. (DMKL, 2015).

Medlemmer af udvalget

Formand

- Afdelingschef Arne Eggert, Afdeling for Undervisning og Dagtilbud, MBUL.

Øvrige deltagere

- Folkeskolens parter (KL, BKF, DLF, Skolelederforeningen, Skole og Forældre, Danske Skoleelever og BUPL)
- Skoleforeninger på friskoleområdet
- Ungdomsskoleforeningen
- Ungdomsringen
- FOA
- Kulturministeriet
- DIF/DGI
- Dansk Skoleidræt
- DUF
- Danske Musik- og KulturskoleLedere (DMKL) (repræsentant for kulturskolerne)
- Dansk Musikskolesammenslutning (DAMUSA)
- Kompetencecenter for børn, unge og billedkunst
- Nationale Netværk af Skoletjenester
- Dansk Folkeoplysnings Samråd (DFS)
- Organisationerne Danske Museer (ODM)
- Forening af børne- og ungekulturkonsulenter (FABUK)

Øget samspil mellem skole og fritidsliv

- **Anbefalinger fra udvalget om øget samspil
mellem skole og fritidsliv**